

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2014

Marcela Vránová

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Diplomová práce

**STRUKTURÁLNÍ ANALÝZA PÍSŇOVÝCH
FONDŮ ULOŽENÝCH V NÁRODOPISNÉM MUZEU
PLZEŇSKA**

Marcela Vránová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**STRUKTURÁLNÍ ANALÝZA PÍSŇOVÝCH
FONDŮ ULOŽENÝCH V NÁRODOPISNÉM MUZEU
PLZEŇSKA**

Marcela Vránová

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Jarmila DOUBRAVOVÁ, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Děkuji vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jarmile Doubravové, CSc.
za cenné rady, příjemnou spolupráci a metodické vedení práce.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 LIDOVÁ PÍSEŇ	3
2.1 Vznik sběratelství lidových písní ve světě.....	3
2.2 Vznik a vývoj sběratelství v Čechách a na Moravě	5
2.2.1 Období národního obrození.....	6
2.2.2 Guberniální sběr	6
2.2.3 Polovina 19. století	7
2.2.4 Národopisná výstava československá v roce 1895.....	10
2.2.5 20. století, nové metody a krajové antologie lidových písní	12
3 HISTORICKÝ VÝVOJ LIDOVÉ PÍSNĚ V ČECHÁCH.....	14
4 CHARAKTERISTIKA ČESKÝCH LIDOVÝCH PÍSNÍ	17
5 PÍSNĚ PLZEŇSKÉHO KRAJE.....	20
5.1 Vymezení oblasti plzeňského regionu	20
5.2 Charakter lidových písní Plzeňska	21
5.3 Nástrojové rozdělení lidové hudby plzeňského regionu	22
5.3.1 Hudba dudácká a hudba hudecká	23
5.4 Písně z hlediska náladového	26
5.5 Rytmus písní.....	26
5.6 Melodie.....	26
5.7 Texty písní	27

6	HISTORIE SBĚRATELSTVÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ NA PLZEŇSKU	28
6.1	Erben a jeho spolupracovníci z Plzeňska.....	30
6.2	Národopisná výstava československá a její význam pro Plzeňsko.....	31
7	SBĚRATELÉ PLZEŇSKA	34
7.1	Hynek Palla (1837- 1896)	34
7.2	Jan Dyk (1860- 1926).....	35
7.3	Josef Chudáček (1883- 1944).....	35
7.4	Josef Hylák (1852 – 1919).....	35
7.5	Emanuel Jaňour (1873- 1944).....	36
7.6	Josef Bartovský (1884- 1964).....	36
7.7	Martin Kozák (1861- 1924)	37
7.8	Amalie Kožmínová (1876- 1951).....	37
7.9	Josef Václav Rozmara (1872- 1951).....	38
7.10	Jaroslav Bradáč (1876- 1938)	38
7.11	František Svatopluk Homolka (1885- 1933).....	40
7.12	Josef Aul (1870- 1960).....	40
7.13	Sběratelé jižního Plzeňska	41
7.13.1	Čeněk Holas (1885- 1939)	41
7.13.2	Emanuel Veil (1855- 1936).....	42
7.13.3	Karel Weiss (1862- 1944).....	42
7.13.4	Bohuslav Vyhlídka (1902- 1979).....	43

7.13.5	Období sběratelství na Plzeňsku v době 20. - 50. let 20. století.....	44
7.13.6	Marie Ulčová (1925- 1998)	45
7.13.7	Karel Rodina (1884- 1969)	46
7.13.8	Oldřich Blecha (1892- 1951).....	46
7.14	Sběratelství na Sulislavsku	48
7.15	Písně ze Žinkov.....	49
7.15.1	Vojtěch Pomahač (1874- 1958).....	49
7.15.2	Jiří Pomahač (1904- 1981).....	50
7.16	Sběratelství na Plzeňsku od 60. let 20. století	51
7.16.1	Zdeněk Bláha (1929).....	51
8	SBĚRATELSTVÍ A UCHOVÁVÁNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ NA PLZEŇSKU DNES.....	53
9	VZNIK A VÝVOJ NÁRODOPISNÉHO MUZEA V PLZNI.....	54
9.1	Historie NMP.....	54
9.2	Osobnost Ladislava Lábka.....	56
9.3	Zápisky lidových písní v NMP	57
10	SYSTEMATICKÁ ANALÝZA PÍSNÍ SESBÍRANÝCH VE 40. A 50. LETECH 20. STOLETÍ	59
10.1	Postup při tvorbě katalogů	60
10.2	Abecední seznam textových incipitů.....	61
11	ROZBOR ZÁZNAMŮ LIDOVÝCH PÍSNÍ	68
11.1	Podíl sběratelů na sběru.....	68

11.2	Počet sebraných písní v jednotlivých lokalitách	69
11.3	Informátoři Marie Ulčové a Karla Rodiny	70
11.4	Abecední rejstřík informátorů	71
11.5	Počet sebraných písní dle roků sběru.....	72
11.6	Dialektologie písní.....	73
12	ZÁVĚR	75
13	POZNÁMKY	76
14	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	79
14.1	Literatura	79
14.2	Prameny.....	81
15	SUMMARY	82
16	PŘÍLOHY	83

1 ÚVOD

Strukturální analýza písňových fondů uložených v Národopisném muzeu Plzeňska se stala tématem mé diplomové práce. Toto téma mne zaujalo z mnoha hledisek, jedním z nich je skutečnost, že zájem o lidovou hudbu a její další vývoj v západních Čechách a v Čechách obecně je stále méně podporován. Zanikají tradice dříve běžně uchovávané na vsích, kdy ves obcházely Lucie a všímaly si, zda má hospodyňka uklizeno, masopust a masopustní průvody, velikonoce či tradiční stavění máje. U mladší generace již tyto tradice nejsou tak hojně pěstovány, a tak je možné, že dojde k jejich úplnému zániku. S tím souvisí i využití lidových písní, které byly při těchto příležitostech hrány a zpívány. Významnou roli v podpoře lidové písně taktéž hrají média, široká veřejnost se pod jejich nátlakem stále více upíná na jiné moderní hudební žánry, a tak se na lidovou píseň velmi často pozapomíná.

Dalším důvodem, proč jsem si toto téma vybrala, bylo, že sama pocházím z plzeňského kraje a zajímalo mne, jaké lidové písně jsou na Plzeňsku uchovány, kdo je sbíral a zda se v nich uchoval i dnes již nepříliš hojně užívaný plzeňský dialekt.

Zcela praktickým cílem této práce bylo zmapovat písně sesbírané dvěma osobnostmi, které měly na Plzeňsku nemalý význam. Byli jimi Karel Rodina a Marie Ulčová. Mým záměrem a úkolem bylo zpracovat textový incipitový katalog, který by mohl sloužit jako souhrnný katalog pro zájemce o lidovou píseň z řad veřejnosti.

Práce je rozdělena do několika částí. Dvě z těchto částí jsou zaměřeny teoreticky, poslední, třetí část, obsahuje výsledky vycházející z mého výzkumu v Národopisném muzeu Plzeňska.

V první části se věnuji vývoji lidové písně ve světě a na území dnešní České republiky. V této části také dochází k přímému vysvětlení toho, jakým způsobem bychom měli na lidovou píseň nahlížet a za co ji považovat.

Druhá část je věnována nástrojovému obsazení lidových muzik na Plzeňsku, typickým druhům nástrojů Plzeňska, ale i charakteristice lidové písně v plzeňském regionu. Zároveň mapuji vznik sběratelství na Plzeňsku, zaznamenávám první cenné rukopisy, sběratele, kteří se lidové písni na Plzeňsku věnovali a také propagaci lidové písně na Plzeňsku dnes.

Třetí část je zaměřena ryze prakticky. Pokusila jsem se seřadit do textového incipitového katalogu lidové písně, které byly sesbírány sběrateli Marií Ulčovou a Karlem Rodinou. Tyto záznamy jsou uloženy v archívu Národopisného muzea Plzeňska a byly mi k dispozici po celou dobu výzkumu. Dále jsem zhodnotila veškeré údaje a komparovala s teoretickou částí práce.

Cílem práce je tedy především zkompletovat záznamy lidových písní Plzeňska Karlem Rodinou a Marií Ulčovou a zároveň připomenout případnému čtenáři historii, vývoj lidové kultury a zvyků a význam lidových písní v životech našich předků.

2 LIDOVÁ PÍSEŇ

2.1 Vznik sběratelství lidových písní ve světě

Folkloristika nebo pro nás spíše kulturní uvědomění jednotlivých národů vždy souviselo s nějakým novým politickým hnutím. Rozvoj těchto myšlenek ve Francii například přináší osvícenci, kteří se vrací k člověku jako původnímu přirozeně vytvořenému objektu, na jehož vývoj by společnost neměla mít žádný vliv. Proto je možné zachovat i jemu vlastní tradice a zvyky, jeho lidové umění, které by mělo být na stejné úrovni jako umění „vysoké“.

V Anglii folklor významně přispívá k rozvoji britské literatury. Píseň je pro spisovatele důležitá především z hlediska básnického, hudební forma zůstává v období klasicismu v pozadí. Píseň byla uznána jako hudební forma s estetickou hodnotou, čímž byl podmíněn vznik sběratelské tradice.

V 18. století jeden ze skotských básníků vydává knihu *Skotské zpěvy*, a tak probouzí vyšší zájem o sběr lidových písní. Navazuje na něj např. anglikánský biskup **Thomas Percy**, který vydává ucelené dílo, jehož základem byly písně starého Skotska a Islandu. Největšího rozmachu však dosahuje až **Jammes McPhersson** v preromantismu, který vydává dílo *Skladby Ossiana*, ve kterém se inspiruje starými keltskými zpěvy a lidovými písněmi Skotska. V této době se již začíná klást důraz i na hudební stránku lidových písní.

Největší podpory sběru lidových písní se v rámci Evropy dočkáváme v Německu. Zde jeden z osvícenských myslitelů **Johann Gottfried Herder** sleduje projevy lidskosti, které se odrážejí v lidských dějinách. Věnoval se jak estetickým otázkám umění, tak lidově pojatou formou umění. Napsal teoretický úvod ke sbírce *Volkslieder*, tedy *Lidové písně*. Domníval se, že povaha národa se v písni vždy

věrně odrážela, a proto by měla být vzorem pro novodobou umělou literaturu¹. Dříve neexistovaly rozdíly mezi uměním lidovým a umělým, to se ale od 18. století obecně v Evropě mění. Dle Herdera je pro lidovou píseň nutná a zároveň typická zpěvnost a hudebnost, ale také procítěnost a vášnivost. Píseň má být spontánní, kolektivní, ale zároveň nemá žádného autora a je předávána z generace na generaci, což znamená, že jde o prastarý produkt národa. Sám Herder jako první zavádí termín *Volkslied- lidová píseň*. Lidová píseň je projevem venkovského prostého a nevzdělaného lidu². Zajímavostí je, že ačkoliv Herder kladl důraz na to, že lidová píseň musí být anonymní a musí z ní vyplývat, z jaké doby pochází, ne vždy toto pravidlo dodržel.

Dle překladu **Karla Dvořáka** byla pro Herdera lidová píseň především píseň prvobytných národů, ale i každá píseň známého i neznámého autora, která byla zpěvná, jejími nositeli zpravidla byli prostí, umělou kulturou nedotčení lidé. Jejich charakter se v písni odráží příslušným obsahem, formou, vášnivostí i prostotou³. Na Herdera v Německu navazuje spisovatel **Johann Wolfgang Goethe**, který označuje lidové písně jako skladby předávané lidovým kolektivem. Lidové písně jsou takové, které jsou lidem skutečně přijaty a zpívány. Velký vliv na folklor a lidovou píseň dále v Německu měli **bratři Grimmové**, kteří se zabývali lidovou slovesností.

V 19. století se autoři v Německu pouští do zkracování lidových textů, vyjímají a přidávají strofy⁴, modernizují jazyk a používají často i písně umělé. Měli snahu přinést živé básnické dílo a to se jim také

¹ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 101

² Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 106

³ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 109

⁴ Strofa - sloka

povedlo v podobě vydání sbírky *Des Knaben Wunderhorn- Chlapcův kouzelný roh*⁵.

Důležitou roli ve vnímání lidových písní přinesla finská škola. Folkloristé finské školy shromažďovali všechny varianty lidových písní kartografickou metodou a zkoumali tak frekvenci výskytu lidových písní. Finští sběratelé tak dali základy dodnes využívané systematické katalogizace⁶.

Zajímavé jsou také negativistické reakce na rozvoj folklóru a snahu o zachování tradic. Důležitou roli v tomto smyslu hraje teorie pokleslých kulturních hodnot. Tato teorie vznikla v druhé polovině 19. století. Představitelé rozdělují lid na „horní“ a „dolní“ vrstvu a hlavní představitel této teorie **Hans Neumann** dokonce označil folklór jako umění „pokleslé“⁷, což se dotklo mnoha sběratelů a folkloristů.

2.2 Vznik a vývoj sběratelství v Čechách a na Moravě

V Čechách je patrný nejprve vliv Herderův. Národní sebeuvědomění a vztah k lidovosti je velmi silně podnícen v období národního obrození. Probouzí se selské písmáctví a vznikají rukopisné písňové sborníčky, které vytváří samotní rychtáři žijící na venkově např. **Jan Vavák, Václav Metelka, Václav Hanka st.** nebo **Ondřej Hůlka**. Vhodné podmínky pro bližší poznávání lidové kultury nejprve vznikají na Moravě a to v Brně a Olomouci.

⁵ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 112

⁶ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 113

⁷ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 115

2.2.1 Období národního obrození

Josef Dobrovský začal u lidu podněcovat zájem o folklór, vážil si především jeho jazykové hodnoty z hlediska historického. **Josef Jungmann** připravil proměnu v chápání a posuzování lidové písně⁸. Dle něj bylo zapotřebí píseň chápat nejen jako historicky jazykově přínosnou, ale především ji vnímat jako živý umělecký výtvar. Bylo důležité vnímat jazyk a řeč. Pro píseň užívá termín „prostonárodní“ na rozdíl od Dobrovského termínu „pouliční odrhovačka“.

2.2.2 Guberniální sběr

Jak jsme již výše zmínili, v Čechách a na Moravě byl první akcí, nařízenou přímo prezidiem, organizovat sběr lidových písní a tanců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, i v dalších zemích Rakouska-Uherska. Tzv. Guberniální sběr byl zahájen roku 1819. Sběr byl významným mezníkem ve sběru lidových písní a tanců. Lidové písně z Čech byly zaznamenávány celkem v sedmi rukopisech či sbírkách, těmi byly: *Kolowratský rukopis*, *České národní písně*, *Rozličné písně*, sborník *Böhmische Nationalgesänge und Tänze*, sbírka ze *Sadské* a rukopisy z *Hluboké*.

Kolowratský rukopis byl sesbírán a sepsán **Bedřichem Divišem Weberem** a obsahuje například záznamy z Kouřimska, Berounska či Plzeňska. Na *Kolowratův rukopis* navazuje sbírka *České národní písně*, kterou vydal v Praze roku 1825 **Johann Ritter von Rittersberg**. Zde je zahrnut téměř celý *Kolowratův rukopis*, jen některé z písní Rittersberg nevydal. Další guberniální počín byl rukopisný sborník *Rozličné písně* od **Jana Hesse** z roku 1819.

⁸ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 101

Obsáhlejší je rukopisný sborník *Böhmische Nationalgesänge und Tänze*, který sestavil **Thomas Anton Kunz**. Doplnujícími sbírkami guberniálního sběru jsou sbírka ze *Sadské* a dva rukopisy z *Hlubocka*, které neobsahují žádné taneční záznamy⁹.

Některé záznamy guberniálních pramenů jsou torzovité, přesto však byl tento sběr velmi významný především ve smyslu pozdějšího srovnání vývojových rysů tanečních i zpěvných či textových prvků, které se během 19. století proměňovaly¹⁰.

2.2.3 Polovina 19. století

Ucelené dílo shrnující snahu tohoto hnutí vydává **František Ladislav Čelakovský** v písňové antologii *Slovanské národní písně*. Při výběru písní dbal především na estetickou stránku a chtěl, aby lidové písně sloužily za příklad v novodobé české poezii¹¹. Čelakovský později kritizoval **Jana z Rittersbergu** za jeho podnět ke vzniku guberniálního sběru, který považoval za produkt „nezbedné lůzy“¹², nicméně se jím také sám inspiroval a to v jeho nápěvovém charakteru. Guberniální sběr byl totiž obecně první sbírkou, která obsahovala nápěvy. Tak i Čelakovský do své sbírky *Slovanské národní písně* vepsal několik nápěvů. Následníkem Čelakovského ve sběru písní byl také **Jan Kollár**. Své myšlenky uplatňuje v díle *Národnie spievanky*; pojetí této sbírky však bylo zatíženo množstvím mytologických textů a poznámek.

⁹ Markl, J. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*, s. 53

¹⁰ Zídková, P. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*, s. 8

¹¹ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 114

¹² Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 114

Z myšlenek a poznatků generace obrozenců a romantiků vznikla generace již skutečných sběratelů. Tato generace byla vedena heslem národního uvědomění, což vedlo k výraznému objevování a zveřejňování tradiční lidové kultury. Vzniká mnoho lidových sbírek a literárních děl, zabývajících se touto tematikou, jako byla například Čelakovského sbírka *Ohlas písní českých*. Ta dala podnět k vytvoření sbírky s cílem podrobněji zachytit vesnické zpěvní prostředí. U nás generaci, která se tímto tématem zabývala, představovali **Karel Jaromír Erben**, **Václav Krolmus** a na Moravě **František Sušil**.

Karel Jaromír Erben nezaměřoval svou pozornost na fakt, zda píseň přijal kolektiv či nikoliv, ale snažil se o to, aby v písni byl vždy národní duch. Píseň nesměla mít známého autora, aby bylo více patrné, že si píseň složili lidé sami. Jako první se Erben zabýval nápěvy lidových písní a jejich vztahem k textu. Uplatňoval prioritu nápěvu před textem, což v praxi znamenalo, že si člověk spíše „pobrukoval“ melodii nějaké písně dříve než se seznámil s textem. Zabýval se také vlivem instrumentální hudby na utváření nápěvů.

Stejně jako jeho předchůdci, i Erben se názorově lišil ve své praktické a teoretické práci. Často mezi lidové písně zařazoval i písně umělé a nápěvy upravoval podle estetické normy. Nicméně oproti ostatním skutečně vycházel z čistého folklóru a vlastní myšlenky ve svých sbírkách omezil na minimum. V letech 1862- 1864 vydává sbírku *Prostonárodní české písně a říkadla*, kde je obsaženo více než 2200 textů a 800 nápěvů, což poskytlo pestrý obraz tehdejší lidové zpěvnosti. Celkově byla sbírka uspořádána velmi přehledně, písně mají přesnou notaci a odkazují na kraj, ve kterém byla píseň zapsána. Tato sbírka obsahovala nejen vlastní nasbíraný materiál, ale také příspěvky různých Erbenových spolupracovníků.

Definitivní podobu své sbírky Erben vydal jako třetí vydání roku 1864 pod názvem, který nám je znám dodnes. Sbíрка obsahuje nejen písně, ale také hry, říkadla, rozpočítadla, hádanky, pořekadla, pranostiky, zaříkávadla a popisy zvyků. Nedílnou součástí třetího vydání sbírky byla i notová příloha *Nápěvy prostonárodních písní českých*. Erbenova sbírka neobsahuje popisy tanců, ale nalezneme zde jejich seznam, který uvádí 32 tanců. Erbenově sbírce a její reedici vydané v šesti svazcích se věnoval v 2. polovině 20. století, konkrétně v letech 1984 - 1990, **Zdeněk Mišurec**. Jedná se o reedici 3. vydání Erbenovy sbírky¹³.

Další významnou a rozsáhlou sbírkou z období 19. století jsou *Staročeské pověsti, zpěvy, slavnosti, hry, obyčeje a nápěvy* sběratele **Václava Krolmuse**. Sbíрка vyšla ve třech svazcích v letech 1845 a 1847. Sbíрка obsahovala výpisy z mytologických děl, pověstí, kramářské skladby, historické úvahy a popisy výročních obřadů, her, slavností a texty lidových písní. Nejsou zde však hudební nápěvy, ani popisy tanců. Její význam tkví především v zachycení lidových tradic a významných událostí.

František Sušil je vedle Erbeny a Krolmuse také velmi důležitou postavou v posunu sběratelství folklorních záznamů. Sušil sbíral na Moravě a upozorňoval na to, že slovanské písně mají typickou měkkost, rytmus a intonaci nápěvů. Právě hudební hodnota písně byla pro Sušila ta podstatná. Upozorňoval své nástupce, aby zapisovali písně co nejděrněji a věnovali se zvláštnostem nářečí¹⁴.

Vedle těchto velkých sběratelů lidových písní nesmíme zapomenout také na další, jimiž byli např. **Václav Bolemír Nebeský**

¹³ Zídková, P. *Sbířky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*, s. 15

¹⁴ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 116

nebo **František Bartoš**, jehož úloha tkvěla především v tom, že si všímal funkce lidové písně mezi lidmi a způsobu předávání lidové písně kolektivem. Díky Bartošovi se folkloristika začíná věnovat krojovým zvláštnostem a místním specifikům.

2.2.4 Národopisná výstava československá v roce 1895

NVČ byla událost, kterou vrcholí sběratelské aktivity. Myšlenku uspořádat tuto výstavu realizoval tehdejší ředitel národního divadla v Praze **F. A. Šubert**, který spolupracoval s dalšími odborníky té doby, kteří se věnovali sbírkám a byli národopisnými nadšenci. Tato událost otevřela tzv. druhou existenci folkloru. Celému dění předcházela řada regionálních výstav v různých koutech Čech a Moravy. Zde se předváděly rozdílné dobové obyčeje, zvyky, tance atd. Na snaze tímto přiblížit obyčejným lidem zvyky a tradice Čech a Moravy se podíleli **L. Janáček, L. Bakešová, O. Hostinský** a další.

Z podnětů NVČ vznikaly sbírky **J. Vycpálka, A. Rubliče, A. Hajného, J. Zemánka, K. Adámka** či **Ludvíka Kuby**, v časopise *Český lid*, který vzniká v době NČV, byly publikovány i menší lokální sbírky. Na tyto aktivity navazovala rozsáhlá sběratelská činnost **Čeňka Holase**.

Objevuje se i nová metoda výzkumu lidových písní, kterou je pozitivistická metodologie zastoupená u nás sběratelem **Otakarem Hostinským**. Jeho estetické vnímání jej přivedlo k poznávání hudební stránky písní a lidové hudby. Vymezil vztah mezi folklórní minulostí a současností a jako první zformuloval charakteristiku lidové písně, tedy to, co vše za lidovou píseň lze považovat. Dle Hostinského je

lidová píseň taková píseň, kterou si národ přivlastnil tak dokonale, že dnes tvoří podstatnou část jeho uměleckého majetku¹⁵.

Lidové písně zkoumal z hlediska vzájemného poměru mezi melodií a textem a rozeznal důležitou závislost nápěvu lidových písní na instrumentální složce lidové hudby. Poukazoval na dudácké či trubačské nápěvné motivy, ale také přebíral z umělých lidových písní nápěvy vojenské, chrámové nebo taneční. Dále označil za důležitý znak folkloru a lidovosti tradování, předávání zvyků z generace na generaci. Lidovou písní je to „*co vyplynulo z jakéhokoliv pramene - ujalo se v něm trvale, co alespoň z jednoho pokolení novinku přijavšího zdědilo v plné síle na své pokolení druhé a třetí. Tak teprve je důkaz podán, že píseň shoduje se již dokonale s povahou lidu...Rozhodným trvalým úspěchem jest tedy především udržení se písně v podstatě nezměněné po několik pokolení, třeba i po několik století*“¹⁶.

Odkaz Hostinského významně obohatil **Otakar Zich**, který kvalifikoval poprvé rytmus českých a moravských lidových písní jako rytmus taneční na rozdíl například od písní slovenských, jejichž rytmus považoval spíše za rytmus recitační, tudíž význam písní tkvěl spíše v umění básnickém a slovesném. U českých lidových písní vnímá rytmus, který vychází z tělesných pohybů, chůze, práce a tance.

Pozitivistická metodologie je stavěna do kontrastu s metodami tzv. citových estetiků¹⁷, mezi něž patřil např. **Ludvík Kuba**, **František Bartoš**, **Čeněk Holas** či **Leoš Janáček**. Poslední zmiňovaný mezi

¹⁵ Markl, J. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*, s. 119

¹⁶ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 125

¹⁷ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 132

nimi byl osobností nejzajímavější z pohledu dalšího vývoje výzkumu a sběru lidových písní. Janáček se zabýval využitím folklóru ve skladatelské činnosti a taktéž jej zkoumal teoreticky. Ve formulování nápěvu považoval za důležité slovo, které zásadním způsobem utváří melodii a rytmus písní. Byl tak kladen důraz na poměr řeči k hudebnímu obsahu písní. Jeho zájmem byla tzv. živá píseň, což znamenalo, že písně studoval v prostředí, kde byly skutečně vytvářeny a kde vznikaly a byly tak propojeny jak s hudbou, tak s tancem. Janáčkovy záznamy byly přesné, úplné a obsahovaly mnoho důležitých detailů.

V neposlední řadě je důležité zmínit sbírku **Karla Weise** *Český jih a Šumava v písní*, která je určitým přechodem k novějším sbírkám. Zachycuje množství písní z Pošumaví a také autorovy poznámky k tancům, respektive autor zde uvádí popisy tanečních zábav, nikoli tanců samotných.

Většina vydaných sbírek lidové tvorby pochází z období přelomu 19. - 20. století. Jejich podstatou a přínosem je, že byly opatřeny vedle nápěvů také popisy tanců.

2.2.5 20. století, nové metody a krajové antologie lidových písní

Ve 20. století vzniká jak ve světě, tak u nás mnoho poznávacích teorií a metod. Abychom zmínili alespoň nějaké, uvádím například ekologickou metodu, jejímž cílem bylo věnovat se nositelům folkloru, prostředí, ve kterém folklor vznikal a jejich vzájemnému vztahu. Vznikali tak i monografické sbírky např. sbírka **Karla Plicky** *Eva Studeničová spieva*.

Další metodou byla metoda funkčního strukturalismu, jejímž zástupcem u nás byl **Jan Mukařovský**. Tato metoda se

soustřeďovala na struktury forem. Vymezuje pojmy jazyk a mluva a ukazuje na jejich úlohu v lidovém prostředí¹⁸.

V tomto století vznikaly tzv. krajové monografie např. **Františka Suchého, Josefa Michala** či **Svatopluka Šebka** nebo antologie jihočeských lidových tanců **Zory Soukupové**. V období po druhé světové válce byly vydávány edice folklorního materiálu klasických sbírek. Tyto materiály byly určeny především souborům lidových písní a tanců, které je využívaly k nácvičkám svých vystoupení. Mezi tyto materiály patřily např. *České tance*, *Lidové tance* či *Lidové tance ve školní a tělesné výchově* atd¹⁹.

¹⁸ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 102

¹⁹ Zídková, P. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*, s. 11

3 HISTORICKÝ VÝVOJ LIDOVÉ PÍSNĚ V ČECHÁCH

Lidová píseň již od počátku doprovází lid v různých životních situacích. Od pradávna měla píseň spojitost s obřady, rituály a různými kultury. Tyto události byly vytvářeny právě v lidovém prostředí.

Důležitým prostředníkem pro vznik a vývoj lidových písní byly hudební nástroje a jejich tónové možnosti. Abychom to uvedli na příkladu, vezměme v úvahu slovenské lidové písně, které obsahovaly tóniny typické pro píšťaly, jež se na území Slovenska velmi často používaly.

Po celý vývoj lidových písní až po současnost vedle nich vzniká také hudba umělá, a tak se nelze ubránit vzájemným ovlivňováním hudby lidové s hudbou umělou. Příkladem je zejména v minulosti hudba chrámová, tedy píseň duchovní, kterou si lidé v oné době přivlastnili natolik, že postupem času zlidověla. Mezi nejstarší z těchto duchovních písní patří píseň *Hospodine, pomiluj ny* pocházející z 11. století, nicméně jistou rytmičnost a rým nalezneme spíše u písní *Svatý Václave* nebo *Jezu Kriste, šcedrý kněže*²⁰. Melodika zmiňovaných písní je založena na chorálu.

Vedle písní duchovních existovaly v minulosti také písně pohanské, za příklad považujme píseň *Beli, beli, stojí dubec*, která časem byla poupravena ve vánoční píseň *Vele, vele, stojí dubec*²¹.

Lidovou hudbu zasáhl mimo jiné i rytířský zpěv a velmi důležitou roli ve vývoji lidové tvorby sehrálo husitství, které vytlačilo liturgický zpěv právě lidovou hudbou duchovní. Samotný **Jan Hus** měl podíl na úpravách některých písní.

²⁰ Pajer, J. *Svět lidové písně*, s. 29

V 15. století se rozvíjí tzv. kontrafaktury, což je vytváření textů na převzatou melodii. Je to zachováno v kancionálech a pravidlo této techniky zaznamenal **Jan Blahoslav**. Text písní odkazoval na tzv. „obecnou notu“, tedy melodii složenou ze čtyř nápěvných frází po osmi tónech²².

Lidová píseň takto rozvinutá přešla do období baroka. Od tohoto období se lidová píseň vyvíjí ve stejném směru a duchu až do 19. století. Vrchol zpěvnosti národa probíhal v době reformace a těžký život robotníků na venkově byl povznášen právě písní. I v období baroka existovaly příležitosti, při kterých docházelo ke styku lidové písně s umělou například v zámeckých kapelách nebo při mších v chrámu, kdy mše měly instrumentální doprovod. Důležitým zprostředkovatelem a šířitelem lidové písně na vesnici byl kantor, který působil ve škole, kostele, uplatnil se i na zámku a tancovačkách. Lidová píseň si osvojuje i barokní hudební nástroje, především housle, baset²³, harfu a cimbál. Také si lidová hudba často zdokonalovala nebo oblíbila i takové nástroje, které ve vážné hudbě neměly zastoupení či nebyly užívány, jako tomu bylo například u dud.

Lidová hudba v klasicismu byla někdy propojována s hudbou umělou, taneční prvky se velmi často v hudbě umělé využívaly. Důležitá byla spontánnost hudebníka, jehož hudba a skladby vycházely z lidové kultury. Využití lidové písně a lidové hudby se uplatnilo i v dobách pozdějších, jak je tomu např. u **Bedřicha Smetany**, **Antonína Dvořáka** či **Leoše Janáčka** a později

²¹ Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 103

²² Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 104

²³ Baset- malý bas, „basička“, mající velikost mezi klasickým violoncellem a kontrabasem, vyráběný výhradně vesnickými maloměstskými řemeslníky.

i **Bohuslava Martinů**. V písni se většinou opakuje dvojtaktí nebo čtyřtaktí a někdy se také střídá metrum. Český písňový typ v období klasicismu vykrystalizoval a představuje určitou fázi vývoje. Na další rozvoj měla vliv změna podmínek, ve kterých se lidová píseň vyvíjela, především prostředí industrializovaných Čech. To se na změně lidové písně přirozeně podepsalo.

4 CHARAKTERISTIKA ČESKÝCH LIDOVÝCH PÍSNÍ

Vývoj lidové písně a její neustálé zkoumání během několika století dospěl k výsledku, že na území České republiky rozlišujeme dva typy lidových písní vázaných na území, ve kterém vznikaly. Jeden z těchto typů nazýváme instrumentální písně, to jsou písně, které se vyvíjeli převážně na území Čech. Druhým typem písní jsou písně vokální, které jsou typické pro oblast Moravy a Slezska. Jelikož se v této práci věnujeme lidovým písním plzeňského kraje, zajímá nás tedy spíše typ instrumentální. Tímto rozlišením se zabývá **Antonín Sychra** ve své práci *Hudba a slovo v lidové písni*, která vyšla v sérii publikací *Pražského lingvistického kroužku*.

Instrumentální typ písní má periodickou strukturu na začátku každé sloky. Počet taktů v nápěvu se pohybuje od čtyř do dvaceti čtyř taktů a třídobý takt převažuje nad dvoudobým. Melodie lidových písní se nejčastěji pohybuje v tvrdém tónorodu²⁴ a tónina se během písně nemění. Modulace není častým jevem u českých lidových písní, a pokud k modulaci přeci jen dochází, pak jen do tóniny dominanty nebo subdominanty.

Z hlediska českého písňového typu je nejdůležitější nápěvná složka, která je prioritou před složkou textovou. Znamená to tedy, že se na stejnou melodii zpívá několik textů. Jen výjimečně se nápěv podřizuje textu a nepřilíší často text souvisí s nápěvovou melodií. Melodie málokdy vystihuje náladu textu. Tato charakteristika je rozhodně patrná ve sbírce **Karla Jaromíra Erbena**, kde 2583 textům odpovídá 811 nápěvů nebo v *Chodském zpěvníku Jindřicha Jindřicha*, kde odpovídá 934 nápěvů 2610 textům.

²⁴ Charakter tóniny nebo akordu

Texty českých lidových písní jsou inspirovány událostmi, pocházejícími z oblasti mimohudební, nebo i prostou potřebou vyplnit nápěv textem.

Dominujícím hudebním nástrojem oblasti českého venkova jsou dudy. Později se k dudám přidávají housle a piskač²⁵. Tomuto triu se říká „malá selská muzika“, pokud se však zdvojnásobí počet hráčů na jednotlivé nástroje, nazýváme toto hudební těleso již „velkou selskou muzikou“. Sestava dud, houslí a klarinetu tvořila ideálně vyvážené souznění, ale také vyhraněné nástrojové spojení, jež je zdokumentováno i autory krásné literatury²⁶.

České písně, jak již bylo řečeno, využívají takt třídobý nebo střídání třídobého a dvoudobého taktu. Typickým tancem je tanec „do kolečka“ a tento písňový typ přijímá i furiantový rytmus²⁷. Důležitým faktem v písních je také reprízování, tedy uvedení již jednou exponovaného nápěvu. V českých písních se využívá předehra i dohra většinou opět v třídobém taktu.

Obecně v českých písních dochází k jakési kolizi dvou tendencí. Jednou tendencí je vyváženost rytmu, pravidelné frázování a opakování a na druhé straně je patrná asymetrie, nepravidelnost a částečná ojedinělost melodií. Pokud se tyto dvě tendence střetnou, lidové písně mají napínavý ráz a mění kompletně strukturu. Nelze vyloučit ani vzájemné prolínání instrumentálního a vokálního typu písní a stejně tak i vzájemné ovlivňování nástrojového obsazení písní.

Z hlediska analýzy lidových písní nás zajímají následující složky písně, mezi něž patří tónina a její charakteristika, tudíž zda je píseň

²⁵ Es-klarinet

²⁶ Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s. 36

²⁷ Pajer, J. *Svět lidové písně*, s. 98

hrána a zpívána v mollové či durové tónině, dále zda probíhá v písni modulace do jiné tóniny či tonální vybočení. Melodika může mít menší nebo větší rozsah, může využívat větších intervalů. Celkově melodická linie může být vzestupná nebo sestupná nebo obsahovat jihočeské foskule²⁸. Tempo písni bývá pravidelné, může se však proměňovat. Píseň má určité metrum, které udává těžké a lehké doby taktu, a také rytmus: ten, jak již bylo zmíněno dříve, má v českých lidových písniích často ráz taneční. Z hlediska dynamického záleží na charakteru písni: pokud je píseň pomalejšího rázu, pak i dynamika nebude příliš výrazná. Naopak u svižnějších písni se dynamika více proměňovat.

²⁸ Hlasový projev podobný zvuku dud

5 PÍSNĚ PLZEŇSKÉHO KRAJE

5.1 Vymezení oblasti plzeňského regionu

Předtím, než se začneme zajímat o písně plzeňského kraje a jejich charakter, je nutné si vymežit území, které lze dle dostupných historických materiálů za oblast Plzeňska považovat. Oblast plzeňského regionu vymezujeme především podle nářečí, zvyků a oděvů. Dle historických záznamů **Ladislava Lábka** lze do oblasti Plzeňska zahrnout až na 500 vesnic z oblasti Kralovicka, Plaska, Rokycanska, Radnicka, Blovicka, Chotěšovska a Stříbrska. Existuje i kulturně-historické pojetí hranic Plzeňska **Adolfa Zemana**, který tvrdí, že hranice vede: „úpatím Brd a okrajem lesní oblasti klášterní kolonizace plaské a nepomucké“²⁹. V rámci Evropy a z hudebního hlediska je Plzeňsko řazeno do oblasti středoevropské dudácké zóny³⁰.

V lidové kultuře se odráží nejen běžný venkovský život vesničanů v okolí Plzně, ale také postupná industrializace Plzně samotné. Rozvíjí se měšťanský pivovar, Škodovy závody se stávají jedním z největších strojírenských podniků rakouské monarchie, významné je železářství na Rokycansku. Přirozený vliv na lidové zvyky mají demografické změny. Je důležité si uvědomit, že až do období druhé světové války je region Plzeňska z hlediska národnostního silně diferencovaný. Chotěšovsko a Stříbrsko jsou převážně německými oblastmi s výjimkou oblasti Sulislavska, kde bylo zachováno několik českých vesnic, které tvořily tzv. sulislavský národnostní ostrůvek. Zde germanizaci pomáhaly čelit české školy. Proto se na Sulislavsku dochovala řada archaických záznamů a projevů lidové kultury.

²⁹ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.31

³⁰ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.33

Probíhalo zde mnoho etnologických výzkumů, mnoho pramenů je však torzovitého charakteru.

5.2 Charakter lidových písní Plzeňska

V této podkapitole se budeme věnovat charakteru lidových písní v oblasti Plzeňska, znamená to především těm hudebním a textovým prvkům, které písně z Plzeňska odlišují od písní z jiných koutů České republiky: prvky, ze kterých je na první poslech patrné, odkud pochází či jaká oblast měla na vývoj písní vliv. Proto se v jednotlivých částech této kapitoly budeme zabírat nástrojovým obsazením lidových muzik, náladou a rytmem písní. Nesmíme přitom zapomenout na nářečí, které sice není zcela výrazné oproti jiným dialektům z různých koutů naší země, nicméně jej nelze opomenout, protože pro písně je charakteristické.

Hudební kultura oblasti Plzeňska se vyjadřuje řádem. Tím je myšleno pravidelné uspořádání strof. Vyznačuje se také určitým harmonickým cítěním: písně jsou převážně durového charakteru, což souvisí s instrumentálním typem písně i uspořádáním lidových kapel. Na písně Plzeňska měla vliv barokní, duchovní i umělecká hudba. Na hudbu působila zvláště kultura dvou významných klášterů a to Chotěšovského a Plaského³¹. Důležitou úlohu i zde měli, stejně jak bylo řečeno již v předchozích kapitolách, kantoři, kteří na venkově působili v oblastech kulturního dění. Ve většině případů byli také správci kůru, a tak zodpovídali za hudební produkci v kostele.

Přesné určení lidových písní z hlediska místa původu je velice obtížné, jelikož je zde patrný jen částečný dialekt. Proto byly písně členěny dle tematiky a hantýrky lidí- pracovníků např. horníků, sklářů, zemědělců atd. Vedle tradičních tanečních písní existují na Plzeňsku

³¹ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 215

písně výpravné- kramářské a zlidovělé, milostné, pracovní, pijácké (zv. nahoru), rouchové (svatební), žertovné (na Plzeňsku jim říkáme škádlivky). Setkáme i s písněmi vojenskými, které souvisí s historickými událostmi. Ve 20. století ovlivňují písně žánry na pokraji lidovosti např. duchovní písně, kuplety³² či šlágry.

5.3 Nástrojové rozdělení lidové hudby plzeňského regionu

Plzeňské písně a písně plzeňského regionu mají převážně dudácký ráz, jak je již zmíněno v kapitole o charakteru české lidové písně. Ten se k Plzni a okolí donesl z nedaleké oblasti Chodska, kde jsou dudy typickým nástrojem, vyskytujícím se téměř ve všech lidových písních. Je důležité si uvědomit, že pokud hovoříme o hudbě dudácké, neznámá to, že by v písních zněly pouze dudy. Vzhledem k tanečnímu rázu písní Plzeňska bylo nutné k dudám připojit i jiné nástroje, které by byly schopny udržet taneční rytmus. Přesto dudy udávají typický ráz plzeňské lidové tvorby. Této hudbě říkáme hudba dudácká. Ačkoliv bychom s dudáckou hudbou jako taneční hudbou nevystačili, je v Plzeňském regionu stále považována za hlavní součást lidové hudby. S dudy souvisí i druh zpěvu, který je zde praktikován. Dle záznamů **K. J. Erbena** lidé na Plzeňsku často svým hlasem dudy napodobovali. Znamenalo to, že lidé místo doprovodu „hučí“ na třech tónech a zpěvák zpívá hlavní hlas, kdy využívá nosovou techniku zpěvu. Mimo jiné se v písních používá i vřeštění a křik, čímž byl umocněn veselý a taneční ráz písní³³.

Později se na Plzeňsku prosadil další nástroj, jímž byly housle. Kdysi se nazývaly tzv. krátkými houslemi, v 19. století byly přejaty housle klasické velikosti, jak je známe dnes. Někdy byla zapojena celá

³² Píseň jednoduché formy mající žertovný nebo satirický obsah

³³ Erben, K., J. *Prostonárodní písně a říkadla II*, s. 452

skupina smyčcových nástrojů. Této hudbě se říkalo hudba hudecká³⁴ a byla oproti hudbě dudácké v menšině. Některé zdroje uvádějí, že hudba hudecká byla velmi ovlivněna plzeňskou městskou hudbou³⁵. Tyto dva nástrojové vlivy se však nevyvíjely odděleně, z písní Plzeňska je patrné, že na sebe naopak měly velký vliv a často se tyto dvě formy hudby z hlediska instrumentálního obsazení prolínaly.

5.3.1 Hudba dudácká a hudba hudecká

V této kapitole se budeme podrobněji věnovat oběma typům lidové hudby. Nejprve se zaměříme na hudbu dudáckou. Hudba dudácká obsahuje základní kombinaci dvou nástrojů, jimiž jsou pochopitelně dudy a také housle. Tato kombinace je doložena jak obrazy té doby, tak i písemným svědectvím³⁶. K dudám se později, konkrétně koncem 19. století, přidal tzv. piskač³⁷, zmiňovaný v kapitole předchozí. Takovou muziku ve složení těchto hudebních nástrojů nazýváme „malou selskou muzikou“³⁸. Dudácká hudba se dále dělí dle připojených nástrojů v kapele na: dudácko - cimbálovou, dudácko - kytarovou a dudácko - hudeckou. Ve všech případech je kapela složena z výše zmiňovaných nástrojů, nicméně v prvním případě je doplněna cimbálem, v druhém případě kytarou, což bylo typické například pro sulislavskou muziku, a ve třetím případě se přidalo několik houslí a kontrabas.

Hudba dudácká je známa již od pradávna, vezmeme-li v úvahu starověk, již v Babyloně a starověkém Římě a Řecku měla hudba

³⁴ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.167

³⁵ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.168

³⁶ Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 35

³⁷ Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 32

³⁸ Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 39

dudácká svá zastoupení, je však nutno podotknout, že nástroje - dudy z tehdejší doby mají s dnešním typem dud jen velmi málo společného. Největší rozmach v dudácké muzice je zaznamenáván od 15. století, kdy byly dudy využívány v Evropě jako doprovodný nástroj potulných muzikantů.

U dudácké muziky je důležité, že každý hlas hraje svou melodii: proto se písně dají považovat za polyfonické. Hlavní hlas není doprovázen ostatními nástroji, každý nástroj představuje samostatnou melodickou linku. Nástroje ve většině případů nastupují v písni po sobě v intervalech a někdy částečně kopírují melodii hlavního hlasu.

Primáš, tedy hlas první, zde zastupuje klarinet tedy piskač, druhý hlas hrají housle a dudy zastupují třetí, nejhlubší hlas. Dudy a klarinet ve většině písní hrají nápěv, později se přidávají housle. Dudácká muzika je hrána v tónině Es, jelikož právě dudy jsou do této tóniny laděny: proto právě Es- klarinet byl vhodným nástrojem pro doplnění hudby dudácké.

S dudy a dudáckou muzikou souvisí i postava samotného dudáka, který byl a je na Chodsku i v okolí Plzeňska velmi oblíben. Dokazují to nejen dodnes dodržované tradice především na území Chodska. Také někteří literáti se ve svých dílech o dudácích zmiňují: mohli bychom jmenovat například **Aloise Jiráka** a jeho *Psohlavce* nebo **Boženu Němcovou** a její dílo *Obrazy z okolí domažlického*. Také *Strakonický dudák* plzeňského literáta **Josefa Kajetána Tyla** představuje obraz typického českého muzikanta. Dudák se na Chodsku nazýval puklař³⁹.

Jak jsem již zmínila, na Plzeňsku neměla hlavní úlohu pouze hudba dudácká, ačkoliv měla většinové zastoupení.

³⁹ Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s. 42

Neopomenutelným druhem hudby z hlediska nástrojového je na Plzeňsku hudba hudecká. Stejně tak, jako hudba dudácká, i hudecká muzika měla několik podob, samozřejmě se užívaly smyčcové nástroje, tedy housle, viola, kontrabas, a k nim se připojily jiné skupiny nástrojů. V prvním případě se jedná o hudbu hudeckou s připojením flétny a klarinetu, dále hovoříme o tzv. hudbě harfové⁴⁰, kde byla využita malá harfa a klarinet, v kytarové muzice se používá místo harfy kytara, a v muzice trumpetové, jak již z názvu vyplývá, zde jednu z hlavních rolí přejímá trumpeteta.

V typu chodsko - plzeňské hudecké hudby vycházíme z toho, že jsou zde zastoupeny tyto nástroje: housle, viola, kontrabas, dva klarinety a flétna. Toto složení zastupuje typické složení české lidové hudby štrajchové⁴¹, tedy hudecké. Takováto sestava občas bývá doplněna dalšími nástroji, jako jsou například cimbál, kytara či harfa, záleží však na oblasti, ve které je nástroj dominantní. U hudecké hudby drží hlavní hlas housle, první housle udávají začátek i konec hry. Nejvýše hraje klarinet a housle, střední hlas drží viola a nemalou úlohu má kontrabas, který vede hlavní basovou linku. Na rozdíl od hudby dudácké je hudba hudecká rozdělena do méně hlasů a využívá se oktávy pro zmožnění zvuku hlavní melodie.

Pokud bychom měli shrnout výše zmíněné, pro hudbu plzeňského regionu jsou typické dvě muziky- malá „selská muzika“ a „muzika štrajchová“. První zmiňovaná měla skutečně velký vliv na oblast Plzeňska a Chodska a v lidové tvorbě se dudy staly nedílným prvkem těchto dvou západočeských oblastí.

⁴⁰ Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s.44

⁴¹ Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s.46

5.4 Písně z hlediska náladového

Je zajímavé, že v Plzeňském kraji najdeme jen málo vážných a pomalých písní, většina z nich je rychlejšího a veselejšího charakteru, do písní prozaňuje síla a touha po šťastném životě a optimismus. S tímto charakterem lidových písní na Plzeňsku souvisí také tónina, ve které jsou písně hrány. Nejčastěji jsou používány tóniny durové. Durová tónina souvisí s tanečním typem lidových písní zde zpívaných.

5.5 Rytmus písní

V mnohé písni se objevuje taneční rytmus 3/8 taktu, který je důležitý především pro tanec typu „do kolečka“, ten je typický téměř pro všechny oblasti plzeňského kraje, nicméně taktéž vychází z nedaleké oblasti Chodska, kde se tanec „do kolečka“ traduje dodnes (např. na masopustních veselích). Dvoutaktový rytmus je nazýván furiantský⁴², třítaktové se nazývají svítáníčky⁴³. Právě u písní typu do kolečka je důležitou stránkou rytmus, melodie a s nimi spojený text.

5.6 Melodie

Hovoříme-li o melodii, je pro ni charakteristické spíše *legato*. V písních Plzeňska téměř nenalezneme sekaný nebo trhaný způsob vedení melodické linky. Zpěv v této oblasti byl ovlivněn dudáckou muzikou, a proto se často využívá termín „dudácký zpěv“, to znamená, že zpěvák při zpívání tzv. prolamuje. Důležité je také zmínit vliv bavorského způsobu zpěvu na zpěv v plzeňském regionu, hovoříme-li totiž o tzv. jukačkách, tedy písních, v nichž se přeskakuje

⁴² Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s. 55

⁴³ Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s. 58

z hrdelního rejstříku do falzetového. Nejedná se o typický český způsob zpěvu, nýbrž právě o bavorský, kde se využívá tzv. jódlování, které bylo pro jukačky inspirací.

Většina písní je zpívána dvojhlasně, jen zřídka se setkáme s trojhlasý. Druhý hlas je veden v terciích nebo sextách, někdy se vyskytují i jiné intervaly např. kvarta, kvinta či oktáva. Dudácká muzika způsobila, že pro zpěváka byla dudácká poloha Es dur nebo E dur příliš vysoká, a proto se snažil ladit zpěv o oktávu níž, což však v některých případech znělo příliš hrubě. Tak došlo k tomu, že si zpěvák svou tóninu uzpůsobil a ladil hlas k dudám o tercii, dudy hrály první hlas a zpěvák zpíval druhý.

5.7 Texty písní

V neposlední řadě nesmíme zapomenout na texty písní. Každá oblast bohatá na výskyt lidových písní má svůj dialekt a ani Plzeňsko na tom není jinak. Z hlediska tematiky existují písně různého druhu např. pijácké, masopustní, honácké, rouchové, myslivecké atd. V textech je patrný dodnes Plzeňany používaný dialekt a v písních jsou protahovány samohlásky např. ve slovech „klucí, vojáci“ či zdeformována slova „Copak byste“ na „Copa byste“, „kdepak“ na „kdepa“ či „kampak“ na „kampa“. Zajímavé jsou mimo jiné i zvláště zahnuté koncovky u příjmení „Novákojc, Karasojc, Váchojc“. Důraz je kladen na prodlužování samohlásek uprostřed slov, z čehož pak vyznívá, že slovo je celkově více protaženo a ústa se při jeho vyslovení více rozevírají např. „ máte, máma, pantáta, mák „ atd.

6 HISTORIE SBĚRATELSTVÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ NA PLZEŇSKU

Sběr lidových písní na Plzeňsku probíhal v několika etapách, ale především se sběratelství začalo v Západních Čechách vyvíjet již v polovině 18. století, kdy např. mlynář ze Švihova **Antonín Franci** zapisoval lidové písně⁴⁴. Za nejstarší dochované památky lze například považovat anonymní zápis dvanácti společenských písní mající lovecký, kuchařský či taneční ráz, který byl nalezen v klášteře v Kladrubech nedaleko Stříbra. Tento záznam je dokladem o společenských aktivitách mnichů a jejich podílu na tvorbě hudební kultury v Západních Čechách. Zajímavostí je anonymní sborník *Spívací knížka pro mě* z počátku 19. století a další památkou dochovanou z této doby je zpěvník *Písně světský* z roku 1820. Současně s těmito památkami vznikají zpěvníky například **Karla Dominika Vltavského z Rokycan** či **Čeňka Hrdličky z Merklína**.

Mezi šířitele lidových písní, jak již víme, řadíme především učitele, kteří působili v různých muzikách a měli podíl na veřejném kulturním životě. Tato aktivita je podložena rukopisným kancionálem učitele **Vyslyšela z Potvorova** pocházejícího z roku 1810. Nejstarší plzeňská sbírka je od **Jana Jeníka rytíře z Bratřic**, ta obsahuje jednotlivé díly členěné podle druhu písní např. *Písně krátké*, *Písně rozmarné* či *Písně starodávné*.⁴⁵

Rozvoj sběratelství lidových písní na Plzeňsku rozsáhlejšího charakteru však začal rokem 1819, kdy byl zahájen tzv. *Guberniální sběr*, který za podpory ministerstva tehdejší vlády Rakouska-Uherska zaručoval sběr lidových písní v rámci celého Rakouska-Uherska. Šlo o silný pocit slovanských menšin národního sebeuvědomění, a proto

⁴⁴ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 24

⁴⁵ Traxler, J. *Rukopisné písňové soubory Jana Jeníka z Bratřic*, s. 117

k tomuto sběru dochází nejen v Čechách a na Moravě, ale také po celé oblasti tehdejšího Rakouska- Uherska, tedy i v oblastech dnešního Slovenska. Jedna ze sbírek se jmenovala *Böhmische Volkslieder*⁴⁶, v překladu *České národní písně*. Během několika měsíců bylo takto sesbíráno celkem tři a půl tisíce lidových písní a jednotlivé země Rakouska - Uherska tak získaly prameny původního hudebního folklóru.

Tohoto sběru se zúčastnili i sběratelé z Rokycan, Plzně či Plané u Mariánských Lázní. Také k tomuto sběru přispěl spisovatel **Karel Jaromír Erben**, ale v jeho sbírce nebylo příliš písní z plzeňského kraje. Ze sbírky *České národní písně* pochází právě 30 světských a 5 duchovních písní z oblasti Plzeňska a také nápěvy k tancům *dupák* a *sedlský minet*⁴⁷. Pozdější opis **Antonína Kunze** obsahoval dokonce 80 písní z Plzeňska a to konkrétně z oblastí Rokycanska a Spáleného Poříčí. Guberniálního sběru se účastnili hudebně vzdělaní lidé, což zaručovalo přesný zápis písní.

Je však nutné podotknout, že ačkoliv tímto sběrem bylo získáno množství písní, akce celkově nebyla hodnocena příliš pozitivně. Důvodů bylo hned několik. Jedním z nich byla například nepříliš dobrá vnitrostátní politická situace a nesprávné vyjádření důvodu, proč k takovému sběru došlo a k čemu konkrétně měl sloužit. Dalším důvodem byla délka sběru, zatímco v oblastech Moravy, Slezska, Charvátska či Slovinska trval sběr pouhých několik měsíců, na území Čech to bylo téměř rok a půl a nakonec byl sběr ukončen až po celých čtyřech letech, tedy v roce 1923.

⁴⁶ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 26

⁴⁷ Erben, K., J. *Prostonárodní písně a říkadla II*, s. 20

Jako pozitivní lze však hodnotit, že již tenkrát sběr odpovídal dnešním normám sběru lidových písní. Nejdůležitějším požadavkem pro sběratele bylo a stále je co nejuvěrněji zachovat originál znění písně, zanechat přesný text a dialekt místa, odkud píseň pochází a přirozené proporce písňových žánrů. Pro sběr byla nezbytná znalost hudební nauky, proto se sběru věnovali většinou konzervatoristé, muzikanti či hudební skladatelé.

6.1 Erben a jeho spolupracovníci z Plzeňska

Karel Jaromír Erben (1811 -1870) sepsal dílo *Prostonárodní české písně a říkadla*, kde se objevují písně z Plzeňska již v první sbírce *Písně národní v Čechách. I.-III.* 30 plzeňských zápisů bylo samostatně zpracováno v albu pro klavír **Janem Pavlem Martinovským**. Často výzkumní pracovníci přemýšleli nad tím, kdo byl Erbenovým informátorem či zda Erben vesnice navštěvoval sám. Byly potvrzeny obě varianty. Jeho blízkým přítelem a spolupracovníkem byl rodák ze Skvrňan **Jakub Škarda**. To je podloženo důkazy v zápisech písní svatebních převzatých do Erbenovy sbírky. Druhá varianta, která je také podložena důkazy, byla, že Erben navštěvoval různá místa sám a zapisoval tak písně do své sbírky. Konkrétně v roce 1846 trávil Erben na Plzeňsku mnoho času a v létě objížděl vesnice či menší města na Plzeňsku, kde sháněl materiály. Jeho návštěvou byli poctěni například ve Stříbře, Skvrňanech, Kozolupech, Křimicích, Vochově či Touškově. Zapsal do své sbírky 79 zápisů z Plzeňska, jednalo se povětšinou o písně taneční, ale také vojenské či milostné⁴⁸. Sám vnímal i instrumentální

⁴⁸ Erben, K., J. *Prostonárodní písně a říkadla V*, s. 20

odlišení Plzeňska od jiných regionů v Čechách a nadchly ho především dudy.

Přímo na Plzeňsku se sběratelství věnoval právník **Jakub Škarda**, který na konci 19. století vydal knihu *Svatební obyčeje z okolí Plzeňska*, ze které čerpal i sám **Karel Jaromír Erben**. **Jakub Škarda** (1828 – 1894) byl rodákem ze Skvrňan a nejmladším synem rychtáře Škardy. Byl velmi vzdělaný, věnoval se právu, politice, ale také kulturnímu životu a na studiích se seznámil s mladým skladatelem **Bedřichem Smetanou**.

Na Škardu navazuje hudební skladatel z jižního Plzeňska, kterým byl **František Josef Vacek Kamenický** (1806- 1869) z Blovic. Byl ve své době považován za výborného zpěváka a muzikanta. Psal básně, které byly později zhudebněny jako lidové písně. Mezi dodnes známé písně patří *U panského dvora* či *Já jsem děvče jako lusk*.

6.2 Národopisná výstava československá a její význam pro Plzeňsko

V rámci Národopisné výstavy československé (dále jen NVČ), jež měla hlavní sídlo v Praze, byla na Plzeňsku určena místa, kde byly založeny výstavní výbory. Těmito místy byly Rokycany, Blovicko, Nepomucko, Zbiroh a také oblast českých obcí na Stříbrsku. Těchto výborů se zúčastnili i plzeňský skladatel **Hynek Palla** či **Jindřich Šimon Baar**. V Praze byla prezentována a zinscenována plzeňská svatba, o které se pak dlouze mezi lidmi hovořilo jako o velmi zdařeném vystoupení. Lidé vystupovali v tradičních plzeňských krojích. Nejprve se šlo k domovu nevěsty, pak k ženichovo rodičům a nakonec došlo na samotnou veselku. Na NVČ vystupovalo mnoho

plzeňských muzikantů a zpěváku, mezi takové se zařadila i kapela z Vejprnic zvaná *Hejdíci*⁴⁹.

Na přelomu 19. - 20. století se sběratelství věnuje **Ludvík Kuba** a zaměřuje se především na oblast Chodska, stejně tak se této oblasti věnují **Jindřich Jindřich** či **Čeněk Holas**, který však přispívá i do sbírek lidových písní na Plzeňsku. V Západních Čechách sbírá hudební skladatel **Karel Weiss**.

Na konci 19. století na Plzeňsku sbírají **Hynek Palla** a také hudební skladatel z Plzně **Jaroslav Bradáč**, který se zaměřuje například na písně ze Skvrňan či Lochotína. Tyto písně shledává výjimečnými a již odlišnými od národních písní. Za nejrázovitější považuje známou lidovou píseň „Neťukej“⁵⁰. Stejně tak se Bradáč domníval, že tyto písně již ve svých dílech použil **Bedřich Smetana**, který právě v oblasti dnešních Skvrňan trávil nějaký čas⁵¹.

V době po 2. světové válce se snaží o zachování a hlubší sběr lidových písní plzeňský rodák **Oldřich Blecha**, hudební skladatel a učitel, částečně vystudovaný konzervatorista (konzervatoř v Praze nedokončil). Sběr probíhal především ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století a byl veden pod záštitou Národopisného muzea v Plzni (dále jen NMP) v čele s ředitelem **Ladislavem Lábkem**, který byl velmi zaujat sběrem a rozšířil tak dnes velmi rozsáhlou a cennou kartotéku v archívu NMP. Ve čtyřicátých a padesátých letech 20. Století ve sběru pokračují a na Blechu navazují Marie **Ulčová** a **Karel Rodina**.

⁴⁹ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 41

⁵⁰ Bradáč, J. *Plzeňské písně*, s. 5

⁵¹ Bradáč, J. *Plzeňské písně*, s. 5

Další sběr byl ovlivněn vznikem a vývojem populární hudby ve světě i v Čechách. Lidé často na mnoho písní zapomněli a věnovali se tzv. šlágrům, které zrovna v určitém období byly populárními.

7 SBĚRATELÉ PLZEŇSKA

V této kapitole se budeme zabývat sběrateli, kteří na Plzeňsku zanechali největší odkaz a významné sbírky lidových písní. Těmto sběratelům je nutno věnovat pozornost, jelikož bez nich bychom dnes v Plzni v NPM neměli přes dva tisíce záznamů o lidových písních.

Zajímavostí je, že všichni tito sběratelé, ač působili v různé době a na jiných místech Plzeňska, měli mnoho společného. Většina z nich byli učitelé na vesnicích, pozorovatelé venkovského života a hudebníci. Část z nich se zajímala mimo jiné i o politickou situaci na Plzeňsku a rozkvět kulturního života. Minimálně tři čtvrtiny sběratelů působících od 19. století byly hudebně vzdělány, sběratele se živilo jako hudební skladatelé či vedoucí různých hudebních spolků. Zajímavá je i úloha žen sběratelek, které se snažily v té době o emancipaci, což se projevilo i v oblasti sběratelství.

7.1 Hynek Palla (1837- 1896)

Tento skladatel a muzikant dlouhá léta působil jako sbormistr sboru *Hlahol*. Byl zakladatelem plzeňské filharmonie. Jako skladatel se věnoval kantátám a písním pro sbor. Jeho zápisy lidových písní byly však zničeny a dnes z nich máme jen malé útržky. Údajně jeho originální zápisy během NVČ shořely a tak je zachován jen malý kousek jeho práce. Jeho odkazem se zabýval **Antonín Špelda**, hudební historik Plzeňska, který později v rodinném archívu Pallových dcer našel notový zápisník, skicář nápěvu z Druztové. Špelda zrekonstruoval jeho 41 kompletních zápisů, nicméně i tak se jednalo o malý zlomek jeho sbírky. Špelda konzultoval své rekonstrukce s **Oldřichem Blechou**, který však nepovažoval Pallovy záznamy za významné, nacházel v nich strohost a nepřesnost⁵². Z hlediska

⁵² Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 61

charakteru těch písní, které zůstaly dochovány, se jedná o písně taneční a obřadní.

7.2 Jan Dyk (1860- 1926)

Působil na Kralovicku a Dolní Bělé. Jako sběratel je autorem zápisů lidových písní z Kralovicka. Také je doložen jeho záznam o tanci *špacírka*⁵³ z Kralovic.

7.3 Josef Chudáček (1883- 1944)

Pocházel z Chrástu u Plzně. Po celý život působil jako učitel v oblasti Plzeňska, angažoval se i v politickém a kulturním životě města Plzně. Sběru hudebního folkloru se věnoval v době studií na učitelském ústavu v Plzni. Jeho sbírka obsahovala 71 písní a písně pocházely z Chrástu, Újezda, Bukovce a Božkova. Veškeré jeho zápisy obsahovaly nápěvy písní. Kromě sběru písní Chudáček chodil na různé kulturní akce a zapisoval si, při kterých hudebních příležitostech byly písně hrány. Jeho bratr **Václav Chudáček** se také podílel na sběru lidových písní Plzeňska. **Josef Chudáček** byl informován od **Anny Šimandlové**, což byla jeho teta, a tzv. **Josefkou z Bukovce**⁵⁴.

7.4 Josef Hylák (1852 – 1919)

Nebyl původem z Plzně, ale většinu svého života na Plzeňsku strávil. Působil v Dýšině a Chrástu a poté byl učitelem v Němčovicích, kde shromažďoval lidové oděvy, zvyky, básně, říkadla a dětské hry. Zapojoval se do kulturního života a přispíval do folklórního časopisu

⁵³ Český lidový tanec, jenž začíná taneční chůzí

⁵⁴ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 69

Český lid. Hylák zapsal 79 kvalitních zápisů textových i nápěvových. Tyto zápisy byly obohaceny i jeho zápisy o zvyklostech, dětských hrách a pověrách z okolí Plzeňska.

7.5 Emanuel Jaňour (1873- 1944)

Byl synem **Mikuláše Jaňoura**, který vedl dechovou kapelu a byl úspěšným skladatelem. Část svého života strávil v Rokycanech, kde pracoval v měšťanské škole. Stal se klíčovou osobností zdejšího hudebního života. Byl sbormistrem spolku *Záboj* a řídil sokolský symfonický orchestr, byl také varhaníkem Rokycanova sboru. Komponoval komorní hudbu pro sbory mužské i ženské, orchestrální i koncertní skladby. Jeho skladby byly inspirovány českou lidovou písní a lidovou tradicí. Ke zpěvu písní, které sesbíral, využíval venkovské lidové zpěváky. Vydal několik hudebnin např. *14 lidových písní z Rokycanska*⁵⁵.

7.6 Josef Bartovský (1884- 1964)

Byl vynikajícím hudebníkem a skladatelem. Pocházel z Rokycanska a věnoval se hudebně - učitelské činnosti. Významně se podílel na kulturním životě jak v Rokycanech, tak v Plzni. Skládal opery, symfonické básně, díla pro sbory a komorní skladby. Jeho *Písně z Plzeňska* jsou inspirovány hudebním folklórem na Plzeňsku, stejně tak i dílo *Rokycanské polky* a *Deset plzeňských polek*. Jeho informátorem byl jeho „bytný“ pan **Moravec**, který patřil mezi lidové vypravěče.

⁵⁵ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 73

7.7 Martin Kozák (1861- 1924)

Podobně jako **Jakub Škarda** byl rodákem ze Skvrňan na Plzeňsku, věnoval se učitelství a mezi jeho působišťe patřily školy v Tymákově, Chrástu a později v Rokycanech. Kromě toho, že byl vzdělaným v jazycích, zajímal se o ruskou kulturu, byl také významným pozorovatelem obyčejného venkovského života. Své zápisy z lidových zvyků a obyčejů publikoval v časopisech *Český lid* a *Brdský kraj*. Napsal rukopisnou sbírku svatebních, pijáckých, obřadních a tanečních písní. V časopise *Brdský kraj* uveřejnil 24 písní z Němčovic, Tymákova, Ejpovic a Skvrňan. Spolupracoval se skladatelem **Josefem Bartovským** a používal jeho nápěvy. Publikoval také texty vánočních písní a koled a svatebních písní z Plzeňska a Rokycanska. Ke sběru využíval i vyprávění pamětníků a lidových vypravěčů.

7.8 Amalie Kožmínová (1876- 1951)

Patřila mezi velmi emancipované ženy své doby a věnovala se jak pedagogické činnosti, tak samozřejmě sběratelství. Na NVČ se seznámila s vdovou po **Miroslavu Tyršovi Renatou Tyršovou**, se kterou záhy začaly spolupracovat a společně vydaly dílo *Svéráz zemí československých*⁵⁶. **Amalie Kožmínová** do této sbírky dodávala materiály ze západních Čech, svůj zájem soustředila především na lidové zvyky, obyčeje, typické kroje Plzeňska, Plaska a ostrůvku českých vesnic na Stříbrsku. Nejvíce ji obohatil roční pobyt v obci Dolany na Plzeňsku. Zde si získala důvěru starších obyvatel, kteří jí byli inspirací pro sběr veškerých informací ohledně lidové hudební kultury.

⁵⁶ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 79

Dokumentovala staré obyčeje, kroje, což bylo materiálem pro její studii plzeňské svatby, májů, dožínek, posvícení a podobných událostí. Část svého pozdějšího života strávila Kožmínová na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Prostřednictvím této zkušenosti později vydala studii *Podkarpatská Rus: práce a život lidu po stránce kulturní, hospodářské a národopisné*⁵⁷. Zkušenosti z terénních výzkumů popsala ve svém díle *Naše stará selská písnička* či v díle *Konopická*, kde popisovala jihočeskou svatbu. Pro plzeňský národopis je však nejvýznamnější její prvotina *Svéráz zemí československých*.

7.9 Josef Václav Rozmara (1872- 1951)

Rozmara pocházel obdobně jako jeho předchozí kolegové z Rokycanska, konkrétně z Mirošova. Celý svůj život zasvětil přírodě, věnoval se hlavně myslivectví a lesnictví. Jeho přínosem pro plzeňský národopis je jeho sbírka *Myslivecké písně národní a jiné*⁵⁸. Kromě písní mysliveckých zde nalezneme i písně taneční a zlidovělé. Také zde nejsou jen písně zcela české, ale i slovenské, polské a ruské.

7.10 Jaroslav Bradáč (1876- 1938)

Jaroslav Bradáč je snad nejvýznamnější osobností sběratelství na Plzeňsku. Byl velmi pilným sběratelem a zároveň stejně jako jeho bratři Otakar a Ladislav i hudebním skladatelem. Soukromě navštěvoval **Zdeňka Fibicha** a **Vítězslava Nováka**. Podílel se na akci *Lidová píseň v Rakousku*⁵⁹, vedl rozsáhlou korespondenci s **Otakarem Hostinským** a informoval ho o svých postupech, vlastní iniciativě a sběratelských akcích na Plzeňsku.

⁵⁷ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.79

⁵⁸ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.95

⁵⁹ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.96

V roce 1908 se účastní porady pro sběr lidových písní na Plzeňsku a stal se vedoucím celé akce v plzeňském regionu. Pod jeho vedením pracovali především vesničtí učitelé, kteří však dle Bradáče nepracovali pilně a svědomitě, a proto musel navštěvovat některá místa osobně, i když nebyl místním jako jeho kolegové. Navazoval styky na Stříbrsku, kde mu ve sběratelství pomáhali starosta Sulislavi **Adam Králenec** a učitel ze Stříbra **František Rozmara**. Později na žádost svého korespondenta **V. J. Duška** rozšiřuje svou činnost do Stodu, Kralovic a Radnicka. O návštěvě tzv. *českého sulislavského ostrůvku* uvádí, že dokonale prošel všechny vsi tedy Sulislav, Vranov, Sytno i Svinnou, a že dále ho němečtí obyvatelé již nepustili⁶⁰.

Svou poslední korespondenci vedl se **Zdeňkem Nejedlým**, který byl třetím předsedou Pracovního výboru po Hostinském a Duškovi. Celkově je Bradáčova sbírka velmi rozsáhlá, za období od roku 1906 do roku 1911 Bradáč sesbíral 1237 písňových záznamů z Plzeňska, a to konkrétně například ze Starého Plzeňce, Losiné, Černic, Skvrňan, Koterova, Třemošné, Vranova, Sytna či Sulislavi. V poslední vesnici, Sulislavi, se o jeho sběr velmi starali a napomáhali k zachování své české tradiční kultury, což bylo v době německého osídlení západních Čech velmi obtížné. Díky tomu před dvěma lety vydala *Lidová muzika z Chrástu* CD s názvem *Sulislavskéj kostelíčku*, kde je k poslechu 25 písní, kromě toho i písně ze Sulislavska nasbírané **Jaroslavem Bradáčem**. Přestože je v pramenech Bradáč uváděn pod křestním jménem Jaroslav, na CD je zřejmě chybně uvedeno křestní jméno Jaromír.

⁶⁰ Bradáč, J. *Sulislavské písně*, s. 3

7.11 František Svatopluk Homolka (1885- 1933)

Byl jednou z osobností, která byla při pracovním výboru pro českou lidovou píseň. Původně byl učitelem a pocházel z Kralupska. Jeho sbírka zápisů, vezmeme-li v úvahu tento komplex nejen s písněmi z Plzeňska, obsahuje více než tři tisíce nápěvů. Mezi nimi je i osmdesát notových zápisů z Plzeňska, a to konkrétně z Kožlan, kde Homolka pobýval v roce 1911 při své prázdninové cestě. Kromě milostných či žertovných písní uvedl do sbírky i písně zlidovělé, koledy či říkadla. Důležité pro nás dnes je, že Homolka byl velmi pečlivý, a tak i sebrané záznamy mají přesné textové zápisy a nápěvy.

7.12 Josef Aul (1870- 1960)

Josef Aul stejně jako jeho kolega Homolka pocházel ze severního Plzeňska, z Horní Bělé. V roce 1908 zapsal 27 společenských, kramářských, zlidovělých, milostných, vojenských a tanečních písní. Co se týče obřadních písní, je v této sbírce zastoupena jedna koleda.

7.13 Sběratelé jižního Plzeňska

7.13.1 Čeněk Holas (1885- 1939)

Čeněk Holas patřil k velmi významným českým sběratelům. Pocházel původně z Milevska. Po absolvování základní školní docházky se odstěhoval do Prahy, kde pokračoval ve studiích. Podobně jako jeho předchůdci nejprve působil jako učitel, konkrétně byl učitelem tělocviku na pražském gymnáziu. Byl však zároveň literátem a zabýval se poezií. Sběru lidových písní se Holas začal věnovat v 70. letech 19. století ve svém rodném kraji na Písecku. Byl velmi ovlivněn NVČ a jeho první sběratelské výsledky *České národní písně* byly poprvé uveřejněny v časopise *Český lid*. Později napsal své stěžejní sběratelské dílo *České národní písně a tance I.-VI*⁶¹. Z hlediska plzeňského regionu zde byly v prvním díle zaznamenány i písně z Klatovska, kde Čeněk Holas trávil 3 roky. Jednalo se většinou o taneční písně, mezi něž patřily písně svatební, dožínkové a jedna pohřební. Kdybychom chtěli být konkrétnější, některé z těchto písní pochází ze Spáleného Poříčí, některé od Nepomuku či Roupova u Přeštic⁶².

Zajímavostí u **Čeňka Holase** jako sběratele lidových písní a tanců je skutečnost, že nebyl hudebně vzdělán, což se projevilo v jeho nápěvových zápisech. Za nepřesnosti v melodiích byl za svého života často ostře kritizován, nicméně dnes je například **Lubomírem Tyllnerem** či **Jaroslavem Marklem** řazen mezi velmi významné sběratele a srovnáván například i s velikánem sběratelství **Karlem Jaromírem Erbenem**. Mezi jeho další díla související se sběratelskou činností patří například *Zápisky sběratele (1939)*, *Zprávy o české národní písni a hudbě, o hudcích, dudácích a zpěvácích (1937)*.

⁶¹ Bílek, K. *Čeněk Holas*, s. 2

⁶² Hollas, Č. *České národní písně a tance-písně duchovní. Klatovsko a Domážlicko*, s. 96

Často články o zvyklostech jednotlivých krajů publikoval v časopise *Český lid* či *Národopisném věštíku československém*⁶³.

7.13.2 Emanuel Veil (1855- 1936)

Veil pocházel ze selské rodiny ze Spáleného Poříčí. Velmi důležitou a dovoluji si tvrdit, že možná zásadní, roli v jeho životě měla jeho matka, která byla zarytou vlastenkou, a tak Emanuela taktéž vedla k vlastenectví, což později mohlo mít za následek jeho vztah ke sběru a publikování lidových písní. Veil studoval v Plzni a seznámil se zde s významnými hudebníky, kterými byli např. **Hynek Palla**, **Bedřich Smetana**, **Zdeněk Fibich** či **Antonín Dvořák**. Byl později členem pražského pěveckého sboru *Hlahol*, který vedl právě **Hynek Palla**.

Z hlediska jeho sběratelské činnosti byla přínosem hudebnina *Staré vesnické a šumařské muziky z okolí spálenopoříčského v Plzeňsku* (1922), jež obsahuje deset tanců ve speciální úpravě pro tzv. pyskofony⁶⁴. Tato sbírka byla jedinou Veilovou publikovanou sbírkou, nicméně v Blovickém muzeu Jižního Plzeňska je uchováno dalších padesát nepublikovaných rukopisů. Výběr písní z jižního Plzeňska věnoval Veil později svému příteli **Karlu Weissovi**.

7.13.3 Karel Weiss (1862- 1944)

Karel Weis původně pocházel z Prahy, nedokončil konzervatoř, nicméně později vystudoval varhanickou školu. Byl skladatelem operet, instrumentálních a orchestrálních děl a skládal také opery např. *Polský žid*. Původně se věnoval úpravám lidových písní pro

⁶³Bílek, K. *Čeněk Holas*, s. 2

⁶⁴ Pyskofon-speciální pěvecká technika napodobující zvuk foukacích nástrojů

klavírní doprovod, jako byly například *Lidové písně- třicet zpěvů* ze sbírky *Karla Jaromíra Erbena* či *Blatácké písně*.

Později se věnoval především oblastem jižních Čech a Pošumaví a vydal tak rozsáhlou antologii *Český lid a Šumava v lidové písni* (1928-1940). Toto dílo sám vydával a velmi se přitom zadlužil. **Karel Weiss** byl považován za přínosce do českého národopisu, avšak jeho dílo bylo často kritizováno pro jeho zásahy do původního znění a úpravy písní.

Z Plzeňska Weiss publikoval ve své sbírce *Český jih a Šumava v písni* šest Veilových příspěvků ze Spáleného Poříčí, dále nápěvy šesti písní ze Žinkov a milostné písně od dvou svých informátorů **Ládi Nováka** a **Václava Urbánka**.

7.13.4 Bohuslav Vyhlička (1902- 1979)

Bohuslav Vyhlička pocházel z Táborska. Život ho zavedl do dnes již zaniklé obce Padrt', kde působil jako jeho předchůdci v roli učitele. Později přešel do Veselé na Rokycansku. Poté se na Padrt' opět vrátil, nicméně zde muselo být v době okupace vše vyklizeno a tak dále svou učitelskou dráhu rozvíjel v Oseku u Rokycan. Byl vášnivým muzikantem, historikem, zajímal se o přírodní úkazy a meteorologii.

Napsal několik kronik. Nás ovšem nejvíce zajímá jeho dílo, tedy sbírka 835 lidových, zlidovělých a kramářských písní. Vyhlička poskytl svou sbírku tehdejšímu řediteli Státního ústavu pro lidovou píseň *Jiřímu Horákovi* a ten mu zaručil postupné vydávání jednotlivých částí jeho sbírky. Kromě nápěvů, textů a pasportizace je ve sbírce mnoho fotografií, životopisů a zachyceny jsou i tradice a zvyky Rokycanska⁶⁵.

⁶⁵ Frýda, F. - Metličková, J. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech*. In: *Západočeský historický sborník 1*, s. 143

Tato sbírka je po sbírce **Jaroslava Bradáče** považována za druhou nejrozsáhlejší sbírku lidových písní Plzeňska. Vyhlídka zapisoval pečlivě, a tak je v písních přesná rytmika i nápěvy.

7.13.5 Období sběratelství na Plzeňsku v době 20. - 50. let 20. století

Josef Florian (1883- 1923) byl dalším z iniciátorů sběru lidových písní na Plzeňsku. Byl učitelem hudby a ke sběru nabádal jak své kolegy učitele, tak i své žáky. Snažil se vydat rukopisnou sbírku, která se nazývala *Lidové písně z Plzeňska*, nicméně rukopis byl ztracen, a tak docházelo k přepisu lidových písní sběratelem **Svatoplukem Homolkou**. Homolka byl korespondentem **Josefa Floriana**. Sám Florian poskytl i nějaké sebrané písně kolegovi **Jaroslavu Bradáčovi**. V NMP je dnes 134 Florianových zápisů.

Mezi další sběratele, kteří se zabývali sběru lidových písní ve 20. - 30. letech 20. století patřil např. **František Kraus**, který sbíral písně z oblasti Doudlevec, kde mu jako informátorka posloužila jeho babička **Alžběta Krausová**.

Ve 30. letech se **František Beneš** zabýval staročeskou svatbou v Kyšicích a napsal rukopis s názvem *Staročeská veselka-písně*. Tato sbírka obsahuje 24 textů a také scénář plzeňské svatby. Později zapsal dalších sedm tanečních textů.

Další sbírka, tentokrát ze Skvrňan, pochází od **Josefa Raise**. Tato sbírka obsahuje 28 textů společenských písní. Zároveň se oblasti Lipnice u Rokycan věnuje archivář **Václav Davídek** (1913- 1993), který sesbíral písňové texty a věnoval se své práci ze Spáleného Poříčí s názvem *Naše Spálenopoříčsko I-II*.

Na počátku čtyřicátých let 20. století je uspořádána další sběratelská akce z podnětu NMP, čehož se ujal jeden z nejvýznamnějších sběratelů a plzeňských hudebníků **Oldřich**

Blecha. Zásluhou Blechy a S. Homolky došlo v této době k revizi starších sběrů a byl vytvořen unikátní písňový katalog. Zpracovávaly se například písně ze sbírek Karla Jaromíra Erbena, Čeňka Holase a jiných. Byl tak vytvořen moderní a praktický systém evidence a komparace písňových jednotek z oblasti Plzeňska.

Ve čtyřicátých a padesátých letech se katalog rozšířil o další sesbírané písně **Oldřicha Blechy, Marie Ulčové, Karla Rodiny** či **Josefy Němcové**. V současné době tento katalog obsahuje přes dva tisíce písňových zápisů.

7.13.6 Marie Ulčová (1925- 1998)

Marie Ulčová pocházela z Božkova, ke kterému během svého života získala kladný a vřelý vztah. Důvěrná znalost oblasti Plzně konkrétně právě Božkova, Doubravky či Újezda jí přiměla k bližšímu poznávání plzeňské kultury. Její inspirací byli kolegové hudební historik **Antonín Špelda** či manželka **Oldřicha Blechy Marie Blechová**. Při sběratelské práci po studiích etnografie v Praze spolupracovala s dalšími sběrateli **Oldřichem Blechou, Karlem Rodinou** a **Josefou Němcovou**.

Na počátku 50. let se Ulčová zabývala mimoplzeňskými oblastmi např. Stříbrskem. Spolupracovala s ředitelem NMP **Ladislavem Lábkem** a po jeho odchodu také nastoupila jako ředitelka NMP v roce 1963. Během svého působení v NMP uspořádala 40 výstav a rozšířila sbírky pomocí nových metod terénních výzkumů. Kromě veškerých těchto aktivit působila i jako rozhlasová spisovatelka a výběr jejích rozhlasových fejetonů byl vydán pod názvem *Moji milí, drazí*, kde se vyznává k lásce ke svému rodnému Božkovu, lidem zde žijících a tradicím, které zde pozorovala⁶⁶.

⁶⁶ Ulčová, M. *Moji milí, drazí*, s. 188

7.13.7 Karel Rodina (1884- 1969)

Karel Rodina pocházel z Dožic na Nepomucku a jako učitel působil na Plzeňsku, zejména v Hromnicích, Čížkově a Koterově. Během první světové války byl nasazen na srbskou frontu, kde se pravděpodobně seznámil s kolegou sběratelem **Oldřichem Blechou**. Ve 20. letech 20. století se opět vrátil do Plzně a oženil se s Marií Davídkovou, kolegyní učitelkou. Byl aktivním hudebníkem a varhaníkem. Publikoval v časopisech *Naše řeč* a *Mladá stráž*, jednalo se zejména o vlastivědné a dialektologické články. Československé akademii věd věnoval Rodina své celoživotní dílo *Dialektologie Plzeňska*.

Zápisy lidových písní pořizoval Rodina zejména ve 40. a 50. letech 20. století v rámci sběratelské akce NMP. Často chodil na terénní výpravy sám, ale také úzce spolupracoval s kolegyní **Marií Ulčovou** a někdy zapisovali písně společně. Vzhledem k faktu, že se Rodina věnoval dialektologii, lze považovat některé texty za jím přepsané do původního plzeňského dialektu, který však již v 50. letech nemusel být v Plzni tak přesně zachováván. Rodina tím tak chtěl docílit dokonalé prezentace plzeňského nářečí. Jeho zápisy v NMP jsou však považovány za spolehlivé záznamy plzeňské zpěvnosti⁶⁷.

7.13.8 Oldřich Blecha (1892- 1951)

Jak již bylo dříve zmíněno, **Oldřich Blecha** rozsahem své sběratelské práce patřil k jednomu z nejvýznamnějších sběratelů lidových písní Plzeňska. Své hudební vzdělání získal od svého otce **Františka Blechy**. **Oldřich Blecha** skvěle ovládal hru na housle a klavír, jeho učitelem byl bratr sběratele **J. Bradáče Otakar Bradáč**.

⁶⁷ Špelda, A. *Hudební místopis Plzeňska*

V Praze vystudoval varhanickou školu, kde ho v hudebním vývoji ovlivnil například skladatel **Vítězslav Novák**. Později za první světové války působil na gymnáziu v Charkově, zároveň pracoval jako klavírista, varhaník a skladatel a podnikal koncertní cesty po celém Rusku. Působil také v československých legiích a pořádat tak koncerty pro vojáky i veřejnost⁶⁸.

Ve 20. letech 20. století se opět vrátil do Plzně, kde pokračoval v hudebním životě, pořádal koncerty i tvůrčí umělecké činnosti. Později si za manželku vzal klavíristku **Marii Rubriciusovou** a společně otevřeli soukromou hudební školu. Vydával časopis *Za hudební výchovou*, později pod názvem *Za hudebním vzděláním*. Ve 20. letech zakoupili manželé Blechovi zámek v Příchovicích se záměrem vytvořit zde rekreační středisko, nicméně jejich záměr se jim nevydařil a tak přišli téměř o všechn svůj majetek.

Během druhé světové války se Blecha podobně jako jeho kolegové věnoval na popud sběratelské akce NMP sběratelství lidových písní na Plzeňsku. Začal se věnovat kulturnímu životu a vstoupil do komunistické strany. Komponoval masové a budovatelské písně a tzv. lidové kantáty. Po smrti za sebou zanechal rozsáhlé sborové, koncertní a orchestrální dílo⁶⁹.

Z hlediska sběru lidových písní Blecha začal podnikat terénní výpravy za lidovou písní již ve 30. letech 20. století. Navštívil lidové zpěváky v Koterově, Habrové, Chrástu, Dolanech, Mokřínech či Bolevci. Na výpravách za sběrem lidových písní ho často doprovázeli přátelé **F. V. Eisenreich** a **F. X. Buchta**. Buchta zaznamenával dialekt a Eisenreich se věnoval lidové architektuře. Na jeho pozdějších výzkumech se podílela i jeho dcera **Květa Blechová** či etnografka **Marie Ulčová**. V roce 1943 musel však sběr předčasně ukončit,

⁶⁸ Feiferlíková, R. *Oldřich Blecha*, s. 73

⁶⁹ Feiferlíková, R. *Oldřich Blecha*, s. 76

jelikož mu gestapo tuto činnost zakázalo a několikrát byl i prohledáván jeho byt.

Během svých výprav si získal důvěru lidových zpěváků a výsledkem jeho práce je tak rukopisná sbírka obsahující více než tři sta písní z Plzeňska. Po válce se Blecha vypravil i do Sulislavi, ale jeho zdravotní stav mu příliš četné terénní výzkumy neumožňoval. Výzkumy Blechovy práce jsou pro plzeňskou lidovou píseň zcela nenahraditelné. Objevil zejména desítky rouchových písní. Dle něj na Plzeňsku převládají písně taneční, svatební, škádlivé, milostné a vojenské. Písně publikoval pod názvem *Zpěvy Plzeňska I-III*⁷⁰.

7.14 Sběratelství na Sulislavsku

Jak již bylo zmíněno, na Stříbrsku existoval národní ostrůvek, kde sídlilo především české obyvatelstvo, přestože okolní vesnice byly do doby druhé světové války německé. Tento *sulislavský národní ostrůvek* zahrnovaly čtyři vesnice, kterými byly Sulislav, Svinná, Sytno, Vranov. O tyto vesnice se zajímali především čeští vlastenci.

Prvními zápisy ze Sulislavi jsou paměti učitele **Jana Bárty Zahradeckého** (1862- 1936), který do svých vzpomínek zasadil i 49 textů lidových písní včetně nápěvů. Tyto písně byly z doby, kdy Bárta působil ve škole ve Vranově.

V roce 1907 do vesnice Sulislav zavítal **Jaroslav Bradáč** a pořídil zde asi 60 kompletních písňových zápisů, z čehož později vznikla hudebnina *Sulislavské písně*. Po dobu jeho terénního výzkumu mu v Sulislavi pomáhal starosta **Adam Králenec** a učitel **František Rozmara**⁷¹.

⁷⁰ Feiferlíková, R. *Oldřich Blecha*, s. 109

⁷¹ Bradáč, J. *Sulislavské písně*, s. 4

Kromě Bradáče zde zapsal i několik obřadních a tanečních písní učitel **František Svoboda**. Tyto písně jsou zachyceny v *Kronice Sulislavi*. Po druhé světové válce se do Sulislavi vypravil **Oldřich Blecha** s **Marií Ulčovou** a **Svatoplukem Homolkou**, kteří zde sesbírali další „nové“ sulislavké písně. Údajně byly písně ze Stříbrska i Plzeňska nahrávány na magnetofonové pásky, záznamy se však nedochovaly. Další písně ze Sulislavi byly vydány v edicích např. **Amálie Kožmínové** (1918), **Václava Lukáše** (1958) či nedávno publikované edici **Zdeňka Vejvody** (2011).

7.15 Písně ze Žinkov

Žinkovy nelze z hlediska sběratelských akcí v žádném případě opominout, jelikož je zde uložena cenná rukopisná sbírka 470 lidových písní, které byly sesbírány bratry **Vojtěchem** a **Jiřím Pomahačovými**. Jedná se o jeden z nejrozsáhlejší a nejkompletněji uspořádaných souborů na Plzeňsku. Obsahuje kromě zápisů písní také popis událostí, zvyků, tradic a spoustu dobových fotografií.

7.15.1 Vojtěch Pomahač (1874- 1958)

Vojtěch Pomahač se narodil ve Lnářích. V jeho hudební dráze ho podporoval jeho nevlastní otec a zároveň strýc. Zajímal se o hudbu a začal se učit na housle a velmi dobře zpíval. Sám **Antonín Dvořák** mu napsal doporučení do hudební školy v Praze, nicméně rodina Pomahačových si to bohužel nemohla dovolit. **Vojtěch Pomahač** tedy vystudoval učitelství a nejprve působil na Nepomucku. Později se odstěhoval do Žinkov, kde se vedle své učitelské práce věnoval také hudební kultuře obce, veřejným koncertům, ale i knihovnictví a sbormistrovství. Byl velmi všestranný, zajímala ho geografie, botanika i historie. Jako student přispíval svými literárními texty do několika časopisů. V rukopisech zůstaly jeho studie z oblasti Žinkov např. *Lidové písně našeho kraje*, *Historie kostela sv. Václava* či

Šlechtění stromů. Jeho sběratelskému odkazu se věnoval **Svatopluk Homolka**, který uvádí, že **Vojtěch Pomahač** sebral na Žinkovsku 51 písní milostných, 29 svatebních, 8 muzikantských, 16 robotnických, 11 řemeslnických, 6 vojenských a 44 různých dalších písní, mezi něž patřily např. škádlivky, milostné písně atd.⁷²

7.15.2 Jiří Pomahač (1904- 1981)

Jiří Pomahač byl synem **Vojtěcha Pomahače** a pocházel ze Žinkov. Již jako mladý byl velmi dobrým instrumentalistou, věnoval se nejprve hře na housle, později řídil školní orchestr. Po vzoru svého otce se uchýlil na studia učitelství do Plzně, kde se dále rozvíjel i na poli hudebním, naučil se hrát na fagot, klavír, kontrabas, violoncello, violu a kytaru.

Po studiích chtěl pomáhat českým menšinám v oblasti Stříbrska, kde působil v několika vesnicích, zakládal zde sbory a vedl obecní kroniky. Po návratu do Plzně, kde získal místo učitele, se jako aktivní hráč dále věnoval studiu hudby, studoval i jazz pod vedením **E. F. Buriana**. Za protektorátu působil v Praze, kde se živil učitelstvím, ale i muzikantstvím, a opět zakládal další hudební soubory a skládal malé i větší komorní a orchestrální skladby. Po válce se setkal s nevolí nového režimu a tak nemohl natolik skládat a publikovat. Ve stáří se podobně jako jeho otec Vojtěch věnoval rukopisům ze Žinkov, např. *Výroba na Žinkovsku*, *Černé řemeslo na Žinkovsku* atd.⁷³

Ve sběratelství využil zkušenosti a rukopisy jak svého otce Vojtěcha, tak i své a vytvořil tak rozsáhlou rukopisnou sbírku *Lidové písně a tance ze Žinkovska*. Tento rukopis obsahuje více než 400 písní a je uložen v archívu obecního úřadu při obci Žinkovy. Zároveň

⁷² Vycpálek, V. *Šedesátiny Jiřího Pomahače*, s. 240

⁷³ Vycpálek, V. *Šedesátiny Jiřího Pomahače*, s. 240

opisy písní jsou uloženy v NMP. Pomahačova sbírka byla uspořádána velmi pečlivě a jsou zde dokumentovány vzácné reliktky několika oborů lidové kultury⁷⁴.

7.16 Sběratelství na Plzeňsku od 60. let 20. století

Sběratelství se po roce 1960 věnuje několik sběratelů na Plzeňsku, mezi ně patřili **Karel Rodina**, **Marie Ulčová**, **Jiří Pomahač**, **Václav Vainar**, který mapoval oblast Radnicka, a již zmiňovaný **Jaroslav Bradáč**, který sesbíral *Sulislavské a Plzeňské písně*. V této kapitole bychom však měli věnovat více prostoru jednomu ze současných sběratelů lidových písní, kterým byl **Zdeněk Bláha**.

7.16.1 Zdeněk Bláha (1929)

Zdeněk Bláha je současným žijícím sběratelem lidových písní na Plzeňsku. Narodil se roku 1929 v Horní Bříze a široká plzeňská veřejnost ho zná jako rozhlasového redaktora, folkloristu a výborného hráče na dudy. Vyrůstal v Horní Bříze a byl ovlivňován svým otcem muzikantem. Po odchodu za studii do Plzně se **Zdeněk Bláha** věnoval hře na housle, kytaru, kontrabas a vedl mládežnický pěvecký sbor. V roce 1955 nastoupil na pozici redaktora plzeňského rozhlasu. V šedesátých letech dále studoval hru, harmonii a instrumentaci u **Zdeňka Lukáše**, který byl jeho velkou inspirací a zároveň dobrým přítelem, a hru na dudy absolvoval na pražské konzervatoři⁷⁵.

Ve své sběratelské činnosti mapoval generaci nositelů lidových písní, která již stárla nebo zanikala a zároveň s tím reflektoval vznik nových folklorních souborů a zájem mladších generací o lidovou píseň. Věnoval se nahrávkám lidových písní a pro archív plzeňského rozhlasu pořídil přes 3000 nahrávek lidových písní. Tyto písně poté

⁷⁴ Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 148

⁷⁵ Markl, J. *Plzeňský dudák Zdeněk Bláha*, s. 103

publikoval v rozhlasových pořadech *Hrají a zpívají Plzeňáci a Špalíček lidových písní*. Věnoval se „štrajchovým“ muzikám první poloviny dvacátého století, ve kterých sám se svým otcem působil⁷⁶.

Svou sběratelskou činnost započal v raných padesátých letech, kdy začal shromažďovat písně. Nejprve se inspiroval sešlostmi u jeho otce, kde se ve společenské místnosti hrálo a vyprávělo během druhé světové války. Později sbíral v hornobřízské hospodě, dále v Plasích, kde pobýval na praxi v zemědělském družstvu. Bláha měl i několik informátorů např. **Františka Bíbu** z Dolní Bělé, svou babičku **Marii Peškovou** z Nové vsi u Přeštic, **Annu Benešovou** (matku druhého československého prezidenta) z Kožlan a jiné. Bláhova rukopisná sbírka čítá přes 500 zápisů písní a tanečních nápěvů. Zaměřoval se na oblasti Plzeňska, Žinkovska, Kralovicka, Plaska, Klatovska, Přešticka a Chodska. Vydal i několik hudebnin např. *Hrají a zpívají Plzeňáci*, *Bejvávalo v Horní Bříze* či *Hornobřízské doteky*.

Během svého života Zdeněk Bláha vydal mnoho svých diskografií např. *Úsměvné a láskyplné písničky plzeňský severanů*, *Vánoční písně z jihozápadních Čech*, *Střapaté a hambaté písničky* a mnoho dalších. Zároveň Bláha založil několik hudebních souborů, některé z nich fungují dodnes, tím je například hornobřízský soubor *Úsměv*. Řadu jím sesbíraných písní zpívala jeho manželka **Věra Rozsypalová- Bláhová** či dlouholetý přítel **Jiří Horák**.

⁷⁶ Markl, J. *Plzeňský dudák Zdeněk Bláha*, s. 110

8 SBĚRATELSTVÍ A UCHOVÁVÁNÍ LIDOVÝCH PÍSNÍ NA PLZEŇSKU DNES

V dnešní době dále dochází k občasnému sběru lidových písní, důkazem toho je například v předchozí kapitole zmiňovaný hornobřízský rodák **Zdeněk Bláha**. Je však nutné podotknout, že nedochází k natolik intenzivním akcím, které by sběr podporovaly, jako tomu bylo především první polovině 20. století. Důležitá je spíše ediční činnost na Plzeňsku, lze zmínit např. zpěvník **Františka Hyndráka**, *Co se zpívalo na Rokycansku (1996)* nebo monografii **Josefa Svejkovského** *Pastýřské vytrubování na Podbrdsku (2007)*.

Velmi důležitou roli v oblasti lidové kultury a lidových písní přisuzují rodákovi z Rokycan, který se již několik let věnuje lidovým písním plzeňského kraje a snaží se tak o zachování tradice lidové kultury. Tímto člověkem je etnomuzikolog **Zdeněk Vejvoda (1975)**, který se lidovou písní zabývá například v díle *K Rokycanům cesta zlatá*. Vydal také zpěvník lidových písní Plzeňska s názvem *Plzeňská věž převyšuje kopce* a v neposlední řadě je nezbytné poukázat na jeho první díl dle mého názoru velmi zdařilé publikace s názvem *Plzeňsko v lidové písni I*.

Kdybychom měli hovořit o dalších osobnostech věnujících se lidové hudbě a kultuře, měli bychom se zaměřit spíše na hudební soubory Plzeňska, které svojí činností lidovou píseň nadále šíří. Mezi ně patří například již dříve zmiňovaná **Lidová muzika z Chrástu**, která v roce 2011 nahrála CD s obsahem písní ze Sulislavi pod názvem *Sulislavskéj kostelíčku*. Dalšími jsou například soubory **Lidová muzika z Třemošné**, folklorní soubor **Mladina**, soubor **Plzeňský mls** fungující pod vedením upravovatele lidových písní a muzikanta **Miroslava Šimandla**, soubor **Stodský dudáček**, folklorní soubor **Úsměv**, plzeňský soubor **Jiskra**, který vznikl již v roce 1958, jeho sesterský dětský soubor **Jiskřička** a mnoho dalších.

9 VZNIK A VÝVOJ NÁRODOPISNÉHO MUZEA V PLZNI

Jelikož se v této práci zabýváme sběrateli lidových písní a lidovými písněmi Plzeňska, je nezbytné tuto kapitolu věnovat instituci, která dala možnost uchovat významné sbírky lidových písní pro další generace případných sběratelů či badatelů.

Takovou institucí v Plzni, která by se věnovala zvykům tradicím, sběru lidových písní a sběratelům Plzeňska, je Národopisné muzeum Plzeňska, sídlící dnes na náměstí Republiky v Plzni.

9.1 Historie NMP

Historie NMP sahá již do 19. století, kdy bylo v Plzni zřízeno *Obecní muzeum pro město Plzeň a Západní Čechy*, což bylo v roce 1878. Veřejnost se do tohoto muzea směla podívat až v roce 1880. Později bylo muzeum rozděleno na Umělecko - průmyslové a Městské historické muzeum. Také se k muzeu připojila i městská knihovna. Mezi důležité osobnosti patřili **Fridolín Macháček**, **Václav Čtrnáct** a pozdější zakladatel NMP **Ladislav Lábek**.

Negativní vliv na rozvoj muzejnictví v Plzni měla samozřejmě druhá světová válka, kdy byla muzea sjednocena do jedné budovy, některé ze sbírek byly německými okupanty zničeny či poškozeny, a tak muzeum bylo o velkou část svých klenotů během války ochuzeno. V roce 1948 bylo sloučení muzeí definitivní, avšak v muzeu vznikly jednotlivé podobory, kterými byly odbor historický, přírodovědný, umělecko-průmyslový a národopisný. Později se od muzea oddělila také knihovna, Archiv města Plzně a Západočeská galerie.

Počátky samostatného působení národopisného muzea v Plzni sahají na přelom 19. a 20. století, kdy v Plzni vznikaly různé spolky a společnosti pro vývoj kultury v Plzni. Jednou z těchto organizací byl *Kroužek přátel starožitností*. Na činnost kroužku po dvou letech

navazuje Společnost pro národopis a ochranu památek Plzně a okolí. V obou spolcích byli kromě zakladatele NMP **Ladislava Lábka** také významné osobnosti města Plzně jako např. **Oldřich Blecha, Marie Ulčová, Karel Klostermann** a další. Tyto spolky měly za úkol shromažďovat historické předměty v rámci Národopisné výstavy Plzeňska.

Samotné národopisné muzeum je otevřeno v roce 1915 a bylo po pražském Národopisném muzeu československém považováno za druhou samostatnou instituci v oblasti národopisu v Čechách⁷⁷. Velmi respektovaným pracovníkem, etnografem a pozdějším ředitelem NMP byl **Ladislav Lábek**. Činnost muzea byla soustředována na hmotnou, ale i duchovní kulturu města i života na venkově. Muzeum dále spolupracovalo s oběma výše zmiňovanými spolky a Lábek kolem sebe dokázal soustředovat spoustu dobrovolníků, kteří pomáhali při tvorbě národopisných sbírek.

Muzejní archiv byl rozdělen do několika odvětví- rodový archiv, kulturní život města, kulturní jevy venkova včetně zvyklostí, lidového umění a dokumentů o životě v rodině a obci, stavební archiv venkova a hudební archiv, obsahující hudební pozůstalosti plzeňských muzikantů a skladatelů.⁷⁸ Pozdější ředitelkou muzea byla etnografka a taktéž sběratelka lidových písní **Marie Ulčová**, dále **Marie Maderová, Daniel Bechný, Jana Slámová** a v současné době je na pozici vedoucího **Michal Chmelenský**.

⁷⁷Frýda, F.- Metličková, J. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech*. In: *Západočeský historický sborník 1*, s. 168

⁷⁸ Frýda, F.- Metličková, J. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech*. In: *Západočeský historický sborník 1*, s. 176

9.2 Osobnost Ladislava Lábka

Z hlediska národopisu a jeho vzniku a podpory v Plzni je potřeba se zabývat osobností, která se právě národopisu celý život věnovala a svým úsilím tak dokázala dát dohromady kolektiv nadšenců, kteří měli zájem o zvyklosti, tradice a obecně národopis v plzeňském regionu. Touto osobností v Plzni byl **Ladislav Lábek** (1882- 1970). Měl k Plzni velmi vřelý vztah, vyrůstal přímo v jejím centru a to v Riegrově ulici. Lábek od svého dětství obdivoval historii a byl ovlivněn svými učiteli historie. Sám se již v 90. letech zúčastnil Jubilejní pražské výstavy, to mu bylo teprve devět let. Později se zajímal i o NVČ. Po svých studiích se na chvíli uchýlil do Prahy, kde se přidal ke spolku *Společnost přátel starožitností*. Publikoval krátké články o společenském a politickém dění v Praze.

Na počátku 20. století se Lábek opět vrátil do Plzně, kde začal podnikat v papírnictví, ale zároveň založil plzeňskou skupinu *Kroužek přátel starožitností* a později pak *Společnost pro národopis a ochranu památek*. Úkolem těchto spolků bylo vybudovat v Plzni národopisné muzeum. Lábek zorganizoval Národopisnou výstavu v Měšťanské besedě a později se věnoval shromažďování materiálu, mapoval způsoby evidence a ukládání sbírek.

Po první světové válce a se vznikem Československé republiky vzniklo i Národopisné muzeum a Lábek se stal jeho ředitelem. Jeho činnost byla pro muzeum a jeho další vývoj velmi prospěšná. Lábek byl skutečně akčním ředitelem a za svého působení v NMP uspořádal celkem šedesát výstav, organizoval přednášky, tematické výlety do okolí Plzeňska a besedy. Během 20 let uspořádal knihovnu, lístkový archiv, katalogy a dokumenty o plzeňských rodech. Také vydával ročenky NMP a byl vedoucím redaktorem časopisu pro mládež *Mladá stráž* a také plzeňského revue *Plzeňsko, list pro vlastivědu Západních Čech*. Za svůj život napsal 55 samostatných publikací a přes 300 odborných článků. Z hlediska národopisného bychom mohli jmenovat

například *Stručný národopisný popis Plzeňska a i Západních Čech vůbec* nebo *Plzeňská svatba* či *Masopust na Plzeňsku*⁷⁹.

Během druhé světové války se Lábek snažil zachránit před okupanty alespoň část sbírek NMP a také cenné předměty z muzea. Velká část však, jak již bylo řečeno, byla zničena či poškozena během manipulace za okupace.

Velmi smutně lze nahlížet na nakládání s tak výjimečnou a nadanou osobností, kterou byl Ladislav Lábek, po 2. světové válce. Ač bychom nyní očekávali jeho zpětný nástup do muzea a pokračování v jeho dosud zdařilé práci, realita byla od roku 1948 poněkud jiná. Jeho předválečná koncepce byla v této době považována za „oslavu maloburžoazie“ a v roce 1963 musel předčasně vstoupit do důchodu. Ve své práci však do své smrti aktivně pokračoval⁸⁰.

Kolegové a současníci Ladislava Lábka ho obdivovali za to, že kolem sebe dokázal shromáždit nadšence, kteří mu s prací pro NMP pomáhali. Zároveň on sám často navštěvoval prosté řemeslníky a venkovský lid, kde sbíral inspiraci a názvosloví Plzeňska. Jeho práce je pro dnešní NMP nepostradatelná, možná bychom bez jeho vytrvalosti a píce, jež disponoval, dnes neměli v muzeu tolik sbírek a katalogů.

9.3 Zápisky lidových písní v NMP

V NMP v Plzni jsou písně dokumentovány od roku 1915. Tento sběr a ukládání lidových písní zorganizoval **Ladislav Lábek**. Lábek se

⁷⁹ Maderová, M.- Mazný, P. *Plzeň očima Ladislava Lábka*, s.21

⁸⁰ Bělohávek, M. *Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii*. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie VII. K 75. Výročí Národopisného muzea Plzeňska*, s. 69

domníval, že kromě shromažďování krojů, nábytku apod. nesmí být zapomenuto na píseň a zvyky.

Nejprve Lábek se svými kolegy opisoval písně pro základ tohoto písňového katalogu, kde byly mezi prvními zaznamenány písně sesbírané **Hynkem Pallou, Josefem Pechmanem a bratry Chudáčkovými**. Později byly zaznamenávány písně sesbírané **Josefem Florianem**, které opisoval **S. Homolka**, ve dvacátých letech přibývají písně od **Františka Krause a Františka Beneše**. Ve třicátých letech pak sbírají a zapisují **Josef Rais** ze Skvrňan a **Václav Davídek**. Na počátku 40. let dochází k další sběratelské akci, v jejímž čele stáli **Oldřich Blecha a Svatopluk Homolka**. Do katalogu byly zařazeny sbírky **Čeňka Holase, Karla Jaromíra Erbena a Karla Plicky**. Zařazeny byly i písně starších rukopisů pocházejících z 19. století. Podstatné rozšíření katalogu následovalo v 50. letech. Nové terénní záznamy dodali **Blecha, Ulčová, Rodina, Josefa Němcová a S. Homolka**.

V současné době katalog obsahuje přes 2000 záznamů lidových písní z oblasti plzeňského regionu.

10 SYSTEMATICKÁ ANALÝZA PÍSNÍ SESBÍRANÝCH VE 40. A 50. LETECH 20. STOLETÍ

V této praktické části jsem se zaměřila na písně, které byly sesbírány **Karlem Rodinou** a **Marií Ulčovou**, popřípadě oběma sběrateli. Cílem mé badatelské práce bylo vytvořit zcela nový, doposud nevydaný incipitový textový katalog, který by měl zpřístupnit a usnadnit další práci budoucím badatelům, zabývajícími se lidovými písněmi. K tomuto činu mne vedla především má vlastní zkušenost z NMP, kde jsem poprvé měla možnost spatřit lístkový archiv, který je nazýván katalogem. Bohužel se nejedná o katalog, který známe z dnešní moderní doby, ale písně jsou v tomto katalogu uchovávány tak, jak byly sbírány, jedna po druhé, řazeny abecedně. Mohli bychom tedy říci, že katalog obsahuje přes 2000 listů, některé záznamy jsou však doplňovány poznámkami sběratelů, a tak listů katalogu je ve skutečnosti mnohem více.

Tím, že vytvořím katalog, který bude obsahovat jen názvy písní sesbírané **Karlem Rodinou** a **Marií Ulčovou** či oběma sběrateli, vytvořím modernější a především rychlejší a efektivnější náhled na písně jako celek, další studenti či badatelé nebudou tak nuceni zdalouhavě vyhledávat v katalogu NMP s širokým obsahem přes 2000 písní ty záznamy, které vlastní nápěvy písní zapsanými **Marií Ulčovou** a **Karlem Rodinou**.

Jednou z dílčích částí této praktické práce bylo zmapovat seznam míst v Plzni a na Plzeňsku, ve kterých tito sběratelé prováděli terénní výzkumy. Také jsem si dala za úkol vytvořit rejstřík informátorů daných zkoumaných oblastí.

V neposlední řadě se budu zabývat analýzou písní samotných, jejich charakterem, dialektologií a také procentuelním zastoupením oblastí, ve kterých Rodina s Ulčovou sbírali.

10.1 Postup při tvorbě katalogů

Než začneme s podobným průzkumem, je nutné se zaměřit na způsob, jakým se do katalogu zapisuje. Pokud vytváříme textový incipitový katalog, zapisujeme nejprve název písně, následuje charakter zápisu, což znamená, zda se jedná o přímý rukopis sběratele, který značíme písmenem R, či zda o opis písně z rukopisu umístěného např. v jiném archívu, který značíme písmenem O, či zda jde o publikovaný text značený zkratkou P. Následuje místo zápisu - zapisuje se název obce či části obce, rok zápisu, zkratka informátora (pokud je informátor znám), zkratka sběratele (v našem případě Ulčová, Marie - UI, Rodina, Karel - Ro, Ulčová, Marie – Rodina, Karel - UI-Ro) a naposledy zaznamenáváme místo, kde je tato píseň uložena např. NMP, EÚ AV ČR atd.⁸¹

⁸¹ Ulrychová, M. *Rouchové písně na Plzeňsku*. In: *Minulostí západočeského kraje* 36, s. 289

10.2 Abecední seznam textových incipitů

(Další údaje uvádí místo a rok zápisu, zkratku jména informátora a sběratele, místo uložení)

A já více nepudu	R	Koterov	1953	DK	Ro	NMP
A ta hustá Mariána	R	Černice	1941		Ro	NMP
A vy komáři uvoněny	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Ach cestičko	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Ach já více nepudu	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Ach můj z nejmilejší, jahody květou	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Alou páni muzikanti	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
Až pudu přes hory lesy	R	Černice	1941		Ro	NMP
Až se louka zazelená	R	Druztová	1954	PIA	Ro	NMP
Až ty pudeš za mnou	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Bí malá, bí stará	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Blud'ovskejch paní máma	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Božkovská hospoda	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Božkovský mládenci	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Cinkejte, matičko	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Co se to tam svítí	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Co sedláci co děláte	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Co sem se nachodil	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Co ten ptáček povídá	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Co ten ptáček povídá	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Co udělal družba družce	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Copak vy družičky tak smutně hledíte	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Černejte se černý višně	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Černejte se, černý lesy	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Černický pání	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Červená růžičko	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Červený peřiny	R	Doubravka	1941		UI-Ro	NMP
Červený peřiny	R	Koterov	1953	RA	UI-Ro	NMP

Čípak jsou to koně vrané	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Čtyři koně vraný	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Dej Bože Barboře	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Dej Bože Barboře	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Doubravskėj můstek prohejbá se	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Doubravský pání dou	R	Doubravka	1953	ChA	UI-Ro	NMP
Dovez nás, formánku	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Družbo,družbo...	R	Koterov	1953	DK	UI-Ro	NMP
Dyž mě nechceš, holka modrooká	R	Černice	1941		UI-Ro	NMP
Dyž sem k vám chodíval	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Esi já se letos nevdám	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Hančičko šafářová	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Hop,holka,mazej boty	R	Chlum u Blovic	1953		Ro	NMP
Hoří,peří,hoří	R	Černice	1954	MM	Ro	NMP
Hrál mladý cikán pod zámkem	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
Hudba tiše v dáli hrála	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
Já jsem holka jako lusk	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Já jsem se oženil	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Já jsem to,můj chlapče,dobře slyšela	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Já k vám přišel,pantáto	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Já sem ten rybář	R	Černice	1953		Ro	NMP
Jak se smrklo	R	Doubravka	1953	KJ	UI-Ro	NMP
Jaká je to krásná věc	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Jede formánek po světě	R	Bukovec	1955		UI-Ro	NMP
Jeníčku,ach Jeníčku	R	Černice	1874 ⁸²		Ro	NMP
Jeníčku,Jeníčku, was hast gemacht	R	Plzeň	1955 ⁸³	RK	UI-Ro	NMP
Jenom Praha a ten pražský hrad	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
Ještě jednou si vzpomenu	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Jezdil formánek po světě	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP

⁸² Tento rok záznamu není možný, Karel Rodina (1884-1969)

⁸³ Záznam psaný částečně v německé, částečně v českém jazyce

Jezdil Pepíček pod horou	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Jsou jeptišky v klášteře	R	Plzeň	1950		UI-Ro	NMP
Kamenická chasa	R				UI	NMP
Každá máma ráda	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Kde je ten božkovskej rychtář	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Kdyby mě byl muj táta tatíček	R	Chlum u Blovic	1953		Ro	NMP
Kdybych já moh vědět	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Když jsem byl v arestu	R				UI	NMP
Když jsem já k vám chodíval	R	Doubravka	1953	ChA	UI-Ro	NMP
Když jsem já šel od mé divčky	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Když jsi mě porazil	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Když jsme já šel skrz černý les	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Když jsme jeli od Leskova	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Když sem šel cestičkou ouzkou	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
Když sem šel po Praze po Malé straně	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Koulelo se, koulelo	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Koupil jí střevíčky	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Koupil sem mé milé pentle	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Koupil sem si voly	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Kůň vraný, sedlaný	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Kvílím po tobě	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Kvílím po tobě hrdličko	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Kýž bych byl slavíčkem	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Letí, letí pták	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Lidé si myslí, že já sem nuzná	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Lidi si myslíjí	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Má hlavička kudrnatá	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Májový měsíci (polonárodní)	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Mějte se dobře v domě tom	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Muj milej si myslel	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Muj milej si myslel	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
My máme formánka	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP

My peřiny máme	R	Koterov	1954	DK	UI-Ro	NMP
My sme hoří	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Na břehu řeky lodička stojí	R	Bukovec	1955		UI-Ro	NMP
Na klatovské silnici	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
Na našem dvoře	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Na našem dvoře	R	Újezd	1953	VA	UI-Ro	NMP
Na tom našem roubeníčku	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Na uli- na uli- na ulici	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Na začátku masopustu	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Na záspi stála	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Nad Doubravkou na malém vršíčku	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Nadělali na mě klevet	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Nadělali na mě klevet	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Náš forman má pěkný koně	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Náš táta si mámu chválí	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Naše máma dycky říká	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Naše ovce modrooká	R	Štěnovice	1954	MM	Ro	NMP
Neboj se má milá	R	Bukovec	1954		UI-Ro	NMP
Nedám, nedám	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Nedej , Bože abych umřel	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Nechci,nebudu k vám chodívávat	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Není lepší jako z jara	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Není zelí jako zelí	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Neplač, holka, neplakej	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Nevěř holka, chlapci, nevěř	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Ó plačte se mnou, všichni tvorové	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
O posvícení	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Ó radost má, vše jediná	R	Újezd	1953	VA	UI-Ro	NMP
O vánoci dlouhé noci	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Och radost má, však jediná (polonárodní)	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Okovaná truhla	R	Újezd	1953	VA	UI-Ro	NMP
Opatruj Pánbu formánka	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP

Otoč se, formánku	R	Koterov	1953	DK	UI-Ro	NMP
Pane ženichu náš	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Panímámo drahá	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Panímámo drahá	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Panímámo zlatá	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Plzeňský pan farář	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Počkej holka, jak ty budeš toužit	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Počkej, ty Andulko	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Počkej, ty Pepíčku	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Pod' Andulko, pod' dceruško	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Pod našima okny lavička	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Pod našima okny sou dva rybníčky	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Pojď' hochu k nám	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Pojedeme eště dnes	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Poslechněte mladé dívky	R				UI	NMP
Pročpak ste se lidé sešli	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Proto jste se lidé sešli	R	Doubravka			UI	NMP
Prší,prší	R	Božkov	1953	NB	UI-Ro	NMP
Prší,prší,jen se leje	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Přeneš'astný ten křimický zámek	R	Doubravka	1953	SR	UI-Ro	NMP
Přidejte, přátelé, do kolíbký	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Připrav si, formánku, bič	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Připrav si, formánku, bič	R	Újezd	1953	VA	UI-Ro	NMP
Pudeme do kostela	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Rejduvala rejduvačka	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Roste borovička borová	R	Štěpale	1954		UI-Ro	NMP
Rozluč se,Ančičko, rozluč	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Rozluč se,Ančičko, rozluč	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
S Pánem Bohem vyjíždíme	R	Bukovec	1954	Peš	UI-Ro	NMP
Sakra,mámo,já se vdám	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
Seděla cikánka pod křovíčkem	R	Černice	1941	MM	UI-Ro	NMP
Seděla pod borovičkou	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP

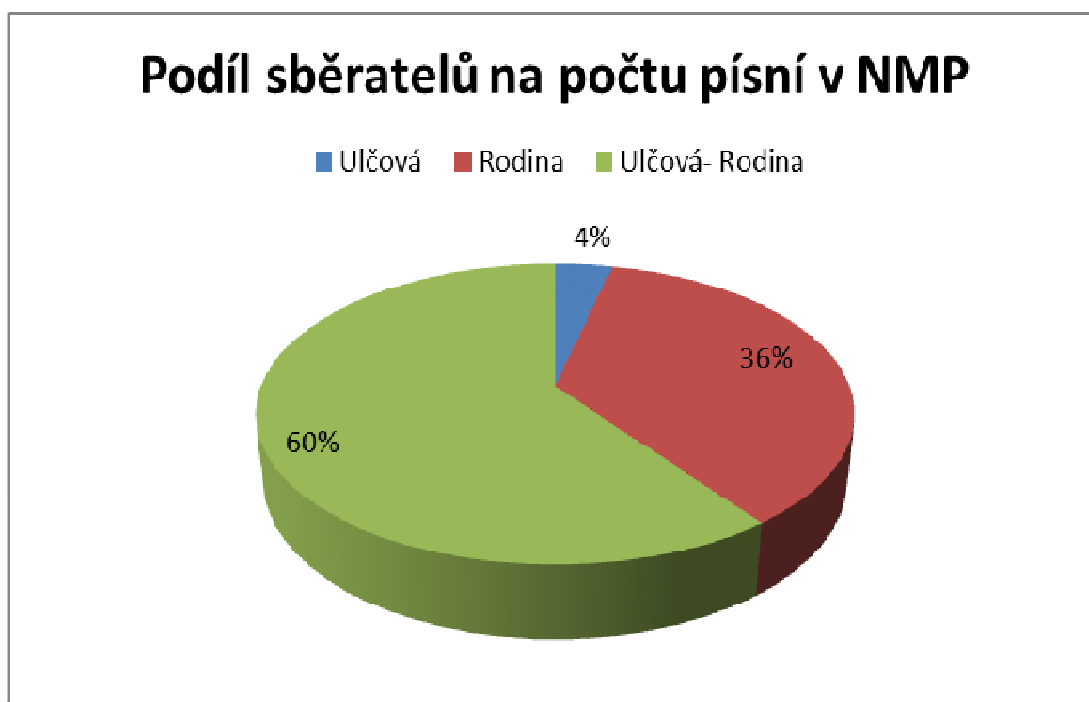
Seděla u našich vrat	R	Újezd	1953		Ro	NMP
Seděla u našich vrat	R	Koterov	1954	PA	UI-Ro	NMP
Sloužil sem u sedláka	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Sloužilo děvče u polesnýho	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Sluníčko vysoko daleko	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Sluníčko zašlo za horu	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Sluníčko zašlo za horu	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Soudeček kořaličky	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Soudek kořaličky	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Strakaté peřiny na tyči visí	R	Bukovec	1954		UI-Ro	NMP
Světské žalmy	R	Štěnovice	1954		UI-Ro	NMP
Šla Andulka do háječka	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
Šla panenka do háječku	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Šla žena za mužem	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Šup sem, holka	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Ta plzenská brána	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Tamhle chaloupka	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP
Teče voda po Dunaji	R	Střápole	1954		UI-Ro	NMP
Ten božkovskej sedlák	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Ten druztovský kostelíček	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Ten Kubíček je chlapeček	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Ten šťáhlavskej kostelíček	R	Černice	1941	MM	UI-Ro	NMP
Tu máš, už máš	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Ty druztovský kostičkáři	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
U Hrádku je v kupkách jetel	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
U studánky seděla	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
U tych Vacků narostla travička	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Ukradli nám tratar	R	Plzeň	1955		UI-Ro	NMP
Už je malá chvílka do dne	R	Doubravka	1953	SR, LM	UI-Ro	NMP
Už jsme tu s věnečkem	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Už, už, už, Honzíček je muž	R	Koterov	1953	DK	UI-Ro	NMP
V Božkově mládenci sou	R	Božkov	1953	NB	Ro	NMP

V Koterově je zvoneček	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
V Koterově na vršíčku	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
V Koterově pod vrcholí	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
V neděli odpoledne	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
V plzenskym městečku	R				UI	NMP
V Praze u Modrý nudle	R	Plzeň			Ro	NMP
V Radobčicích na zahrádce	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
V tej naší zahrádce	R	Doubravka	1953	RA	UI-Ro	NMP
V tej naší zahrádce	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
V tej naší zahrádce	R	Druztová	1954	PIA	Ro	NMP
Vandrovali tři židí a dí a dí	R				UI	NMP
Včera k nam váš táta poslal chlapce	R	Koterov	1954	DK	Ro	NMP
Včera na Marjánce	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
Veselo je v celém kraji...	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
Vítám vás, co jste za hosta	R	Štěnovice	1954		Ro	NMP
Vokolo Božkova	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Vokolo Doubravky vodička teče	R	Doubravka	1953	ChA	UI-Ro	NMP
Vokolo Dunaje	R				UI	NMP
Vokolo Nebílov	R				UI	NMP
Volám, volám	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Vy manželé	R	Újezd	1953	AA	UI-Ro	NMP
Vyšel ze vrat, požehnal se křížem	R	Bukovec	1955	Peš	UI-Ro	NMP
Vždycky jsem si myslil	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Z Plánice si holky neber	R	Bezděkov u Klatov	1901	FT	Ro	NMP
Zafoukej větříčku na ten špás zhůru	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Zafoukej větříčku od východu	R	Koterov	1953	PA	UI-Ro	NMP
Zahrádko, zahrádko	R	Druztová	1954	PIA	UI-Ro	NMP
Zahrádko,zahrádko, v tobě roste kvítí	R	Černice	1941	MM	Ro	NMP
Zima je, zima je	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Žádněj nám nemůže	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP
Že to pivo nevypíju	R	Božkov	1953		UI-Ro	NMP

11 ROZBOR ZÁZNAMŮ LIDOVÝCH PÍSNÍ

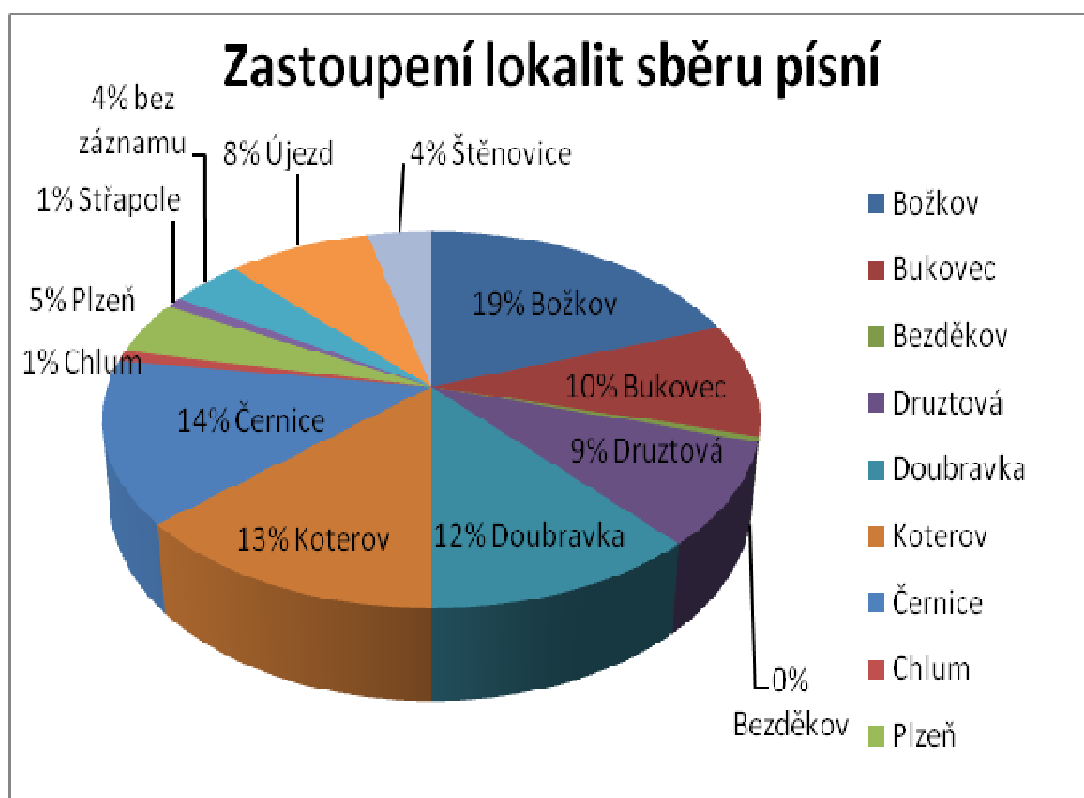
11.1 Podíl sběratelů na sběru

Z hlediska charakterového Rodina s Ulčovou sbírali především písně milostné, rouchové, škádlivé, formanské, ale i taneční, pololidové a sám Rodina sebral jednu vánoční píseň. Zajímavostí je, že se mezi písněmi našla i jedna poloněmecká *Jeníčku, was hast gemacht*, obsahovala český i německý text namíchaný ve dvou slokách. To dokazuje výskyt německého obyvatelstva na území Plzeňska a jeho vliv na texty lidových písní.

Rodina sám sesbíral 78 písní, což je z celkového počtu 36%. Ulčová sesbírala 8 písní, u kterých však není v písňovém katalogu uvedeno ani místo a datum zápisu a ani informátor, procentuálně se podílí pouze 4% na celkovém součtu. Dohromady Ulčová s Rodinou sesbírali 130 písní, což zastupuje 60% z výsledného počtu sebraných lidových písní na Plzeňsku.

11.2 Počet sebraných písní v jednotlivých lokalitách

Nejvíce lidových písní bylo sebráno v Božkově. Z grafu je zřejmé, že z Božkova je ve sběru Ulčové a Rodiny zastoupeno 19%, konkrétně se jedná o 41 písní. Vysoký podíl mají písně z Černic, tedy 14 %, což znamená 30 písní, dále se často sbíralo v Koterově, zde je 29 písní tedy 13%, Doubravce, kde bylo nasbíráno 12% z celkového počtu a to znamená 25 písní, Bukovec je zastoupen 21 písněmi, tedy 10%, Druztová následuje s 9%, tudíž 19 písněmi, dále Újezd, ve kterém dvojice nasbírala 18 písní a na celkovém počtu má podíl 8 %, v Plzni bylo shromážděno 5% sběru, což je 11 písní, ve Štěnovicích 9 písní, což jsou 4% a v Chlumu u Blovic a obci Střápole sběratelé zaznamenali pouze po dvou písních, což mělo na výsledku podíl 1%. Jen jedna píseň byla sebrána v Bezděkově u Klatov, což v našem souhrnu neznámá ani jedno procento v podílu na celkovém procentuelním zastoupení obcí. U zbylých údajů nebylo uvedeno

místo ani datum zápisu, celkem se jednalo o 8 zápisů, v souhrnném hodnocení tedy 4% celkového sběru.

11.3 Informátoři Marie Ulčové a Karla Rodiny

Sběratelé se nepohybovali po vybraných oblastech zcela náhodou, ale na každém místě vždy znali jednoho nebo více tzv. informátorů. Informátor byl člověk, který byl v té době považován za lidového vypravěče. Mohl to být také pamětník vsi, kronikář či prostý původní obyvatel zkoumané oblasti, jež měl mnoho zkušeností z veřejných kulturních akcí, vnímal zvyky a udržování tradic v obci a zároveň mohl porovnat i jejich proměny v čase. Mezi takové informátory řadíme i tzv. lidové zpěváky či zpěvačky.

U Karla Rodiny a Marie Ulčové jsem v katalogu lidových písní v NMP setkala s několika informátory, jednalo se ve většině případů o informátorky, jen dvěma informátory byli muži. V některých zápisech nebyl informátor uveden.

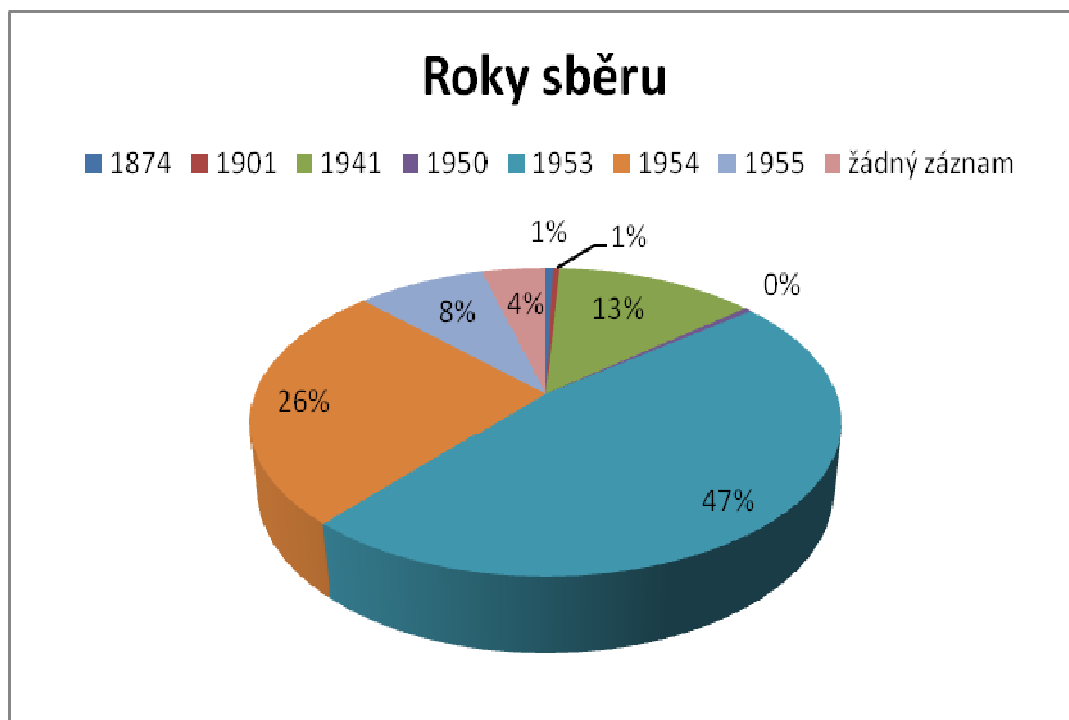
11.4 Abecední rejstřík informátorů

(Další údaje uvádí datum a místo jejich narození, datum a místo zápisu a zkratku jména sběratele, který tento zápis pořídil)

Andrlíková, Alžběta, roz. Vaněčková	1889	Újezd	1953	Újezd	UI- Ro
Divišová, Kateřina, roz. Otlová	1880	Koterov	1953	Koterov	UI- Ro
Frič, Tomáš	1884	Bezděkov u Klatov	1901	Plzeň	Ro
Kučerová, Josefa, roz. Chudáčková	1893	Doubravka	1953	Doubravka	UI- Ro
Lišková, Marie, roz. Kubíčková	1868	Doubravka	1941	Doubravka	UI- Ro
Matas, Martin	1874	?	1941	Černice	Ro
Nová, Barbora, roz. Hauptmannová	1869	Božkov	1953	Božkov	Ro
Pechová, Anna, roz. Beránková	1879	Koterov	1953	Koterov	UI- Ro
Pešková, ? roz. Kilbergová	1879	Kyšice	1954	Bukovec	UI- Ro
Plačková, Alžběta, roz. ?	1875	Druztová	1954	Druztová	UI- Ro
Reichlová, Kateřina, roz. Benešová	1879	Plzeň	1955	Plzeň	UI- Ro
Rýdlová, Anna, roz. ?	1874	Chrást	1953	Doubravka	UI- Ro
Salcmannová, Růžena	1891	Doubravka	1953	Doubravka	UI- Ro
Vítová, Anna, roz. Chlumská	1867	Doubravka	1953	Újezd	UI- Ro

Když zadáváme jména informátorů do textového incipitového katalogu, používáme, stejně jako u sběratelů, zkratky. Informátoři se značí iniciály svých příjmení a křestních jmen např. **Pechová, Anna - PA, Plačková, Alžběta - PIA** apod. Rok narození u informátorů někdy nebývá uveden, podobně je to i s rodným příjmením u žen.

11.5 Počet sebraných písní dle roků sběru

Ze záznamů NMP jsem vyčetla, že Ulčová s Rodinou, buď každý sám, nebo společně, sbírali v letech 1874, 1901, 1941, 1950, 1953, 1954 a 1955. Dohromady bylo sesbíráno 216 písní. Podívejme se, jaké roky byly přínosnější pro národopis v Plzni a které naopak příliš neobohatily písňový katalog NMP.

Zaměříme-li se na roky sběru, je z grafu patrné, že Ulčová s Rodinou byli nejúspěšnější ve sběru v roce 1953, kdy sesbírali dohromady 47% z celkového počtu písní, což zahrnovalo 101 písní. O rok později, tedy v roce 1954, byl sběr také velmi zdařilý, bylo zapsáno 56 písní, což je 26% z celkového počtu. Ve čtyřicátých letech, tedy v době, kdy sběr Rodina s Ulčovou započali, bylo sebráno celkem 28 písní, a to konkrétně v roce 1941, což znamená 13% z celkového počtu písní. Již menší podíl na sběru měla léta 1901 a 1950, kdy byla sebrána vždy po jedné písni a to Karlem Rodinou, vyjádřeno to je jen 1% , v roce 1955 sběratelé zapsali ještě 18 písní,

což bylo 8 % v celkovém součtu. U 4% písní nebyl uveden rok sběru, konkrétně se jedná o 9 záznamů v katalogu NMP.

Jedna píseň byla údajně zapsána již v roce 1874 **Karlem Rodinou**, což však není možné, jelikož **Karel Rodina** v této době ještě nežil.

Shrneme-li informace o sběrech v jednotlivých rocích, je z výsledku patrné, že sběry byly organizovány a nejvíce písní bylo zapsáno vždy v při akci NMP u hromadných sběrů.

11.6 Dialektologie písní

Z hlediska dialektologického jsem se v písních setkala s dnes již spíše méně užívaným nářečím Plzně a Plzeňska. V katalogu písní v NMP byly písně řazeny abecedně, proto mne zaujalo, že písně, které nejsou zapsány spisovnou češtinou, byly zařazeny do seznamu tak, aby se na ně nahlíželo z hlediska spisovného. Ke správnému pochopení tohoto výkladu lze uvést např. píseň *Dyž sem k vám chodíval* nebo *Dyž mě nechceš, holka modrooká*, tyto písně byly uloženy pod písmenem K, jelikož se předpokládá, že spisovně by obě písně začínaly slovem „Když“. Podobný případ byl u písní *Vokolo Božkova*, *Vokolo Doubravky*, *Vokolo Dunaje* a *Vokolo Nebilov*, které byly uloženy pod písmene O, přestože začínají z hlediska nespisovné češtiny písmenem „V“, ale opět se předpokládá jejich spisovný název začínající slovem „Okolo“.

V písních se setkáváme s častým zkracováním samohlásek např. v písni *V plzenskym městečku*, *Tamhle chaloupka*. Naopak se zde také objevuje i protahování samohlásek jako v písni *Já to pivo nevypíju*. Dále je patrné zvláštní zakončení přídavných jmen např. u písní *Ten šťáhlavskej kostelíček*, *Ten božkovskej sedlák* či *Žádnej nám nemůže*. U některých slov je vynecháno počáteční písmeno např. *V Božkově mládenci sou*, *Pojedeme eště dnes*, *Pod našima okny sou dva rybníčky*, *Koupil sem si voly* atd.

Také se setkáváme s místními lexémy např. v písni Rejduvala rejduvačka⁸⁴ či v písni *Ukradli nám tratar*⁸⁵. Nebo se objevují knižní výrazy např. v písni *Na záspi stála*⁸⁶.

Kdybychom se měli zaměřit na rozdíl v zápisech **Karla Rodiny** jako samostatného sběratele a v zápisech **Marie Ulčové**, je zřejmé, jak již bylo nastíněno v teoretické části práce, že mezi písněmi sesbíranými **Karlem Rodinou** je více těch, které obsahují prvky nářečí. My dnes můžeme pouze polemizovat o tom, zda Rodina skutečně takto písně sebral nebo se jedná o jeho vlastní úpravy. Možné jsou obě varianty, vzhledem ke skutečnosti, že se Rodina dialektologií celý svůj život zabýval. Mohl podnikat terénní výpravy a přímo v oblastech zapisovat zřejmý dialekt nebo pouze poslouchat, jakým způsobem lidé v mapovaných oblastech hovoří, a zapisovat přímo dialektem. V žádném případě bych se však k jeho zápisům nestavěla natolik kriticky jako jeho současníci, jelikož se domnívám, že nám zde tímto způsobem alespoň zanechal útržky kdysi hojně používaného nářečí.

⁸⁴ Pojem rejduvačka nejspíše odpovídá výrazu rejdovačka, což je český lidový tanec ve dvoučtvrtčním taktu

⁸⁵ Tratar- trakař

⁸⁶ Záspi- knižní výraz pro zápraží, tj. vyvýšenou plochu (chodník) před vchodem do domu

12 ZÁVĚR

Lidová píseň, prostředník mezi minulostí a současností, vznikala sice v letech minulých, nicméně i dnes má svým posluchačům co říci. Je jednoduché melodie, obsahuje text, který ve většině případů vychází přímo ze života a je především o lidech samých. Byla předávána z generace na generaci, nevlastní žádného autora, tudíž by mohla patřit nám všem, každý z nás by si v ní mohl nalézt něco ze sebe. Neobsahuje nic jiného, než to, co je dnes běžně aplikováno v různých žánrech nonartificiální hudby, které jsou tak hojně produkovány a poslouchány. Nehledě na skutečnost, že lidové písně se věnují skuteční muzikanti, kteří svůj nástroj či hlas velmi bravurně ovládají na rozdíl od některých „údajných“ umělců dnešní doby u nás i ve světě. Když toto vše shrneme, nabízí se otázka, proč je lidová píseň tedy přikládána dnes již spíše starší generaci? Čím odrazuje mladší veřejnost? A jak lze lidovou píseň dále šířit, aniž by byla vnučována?

Odpovědi na tyto otázky nelze jednoznačně vyjádřit. Vývoj lidové hudby souvisí s dobou a uchováváním tradic. Pokud nebudeme pěstovat tradice, které byly dříve běžně dodržovány, ani lidová píseň se nebude vyvíjet a rozšiřovat. Lidé nebudou mít možnost ji slyšet, a tak by na ni mohli zapomenout.

Druhou možností, která nabízí řešení šíření lidové písně, by mohlo být prostřednictvím souborů, které jsou složeny z mladých lidí. Ti by mohli mladší generaci ukázat, že i lidová hudba je druhem hudby nonartificiální, sice ne z hlediska současnosti, ale naše babičky ji tak vnímaly a my bychom si jí měli alespoň vážít.

Doufejme, že i v příštích letech se najdou lidé, kteří budou mít o lidovou hudbu zájem, budou ji šířit a popřípadě i sbírat. Možná se jednoho dne dočkáme i dalších sběratelů lidových písní, kteří tak obohatí katalog písní uložených v archívu NMP v Plzni, a navýší tak jeho hodnotu.

13 POZNÁMKY

1. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 101
2. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 106
3. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 109
4. Strofa - sloka
5. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 112
6. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 113
7. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 115
8. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 101
9. Markl, J. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*, s. 53
10. Zídková, P. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*, s. 8
11. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 114
12. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 114
13. Zídková, P. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*, s. 15
14. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 116
15. Markl, J. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*, s. 119
16. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 125
17. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 132
18. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 102
19. Zídková, P. *Sbírky a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*, s. 1
20. Pajer, J. *Svět lidové písně*, s. 29
21. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 103
22. Tyllner, L. *Úvod do studia lidové písně*, s. 104
23. Baset- malý bas, „basička“, mající velikost mezi klasickým violoncellem a kontrabasem, vyráběný výhradně vesnickými maloměstskými řemeslníky.
24. Charakter tóniny nebo akordu
25. Es- klarinet
26. Bonuš, F. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*, s. 36
27. Pajer, J. *Svět lidové písně*, s. 98
28. Hlasový projev podobný zvuku dud
29. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 31

30. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s..33
31. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 215
32. Píseň jednoduché formy mající žertovný nebo satirický obsah
33. Erben, K., J. *Prostonárodní písně a říkadla II*, s. 452
34. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.167
35. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.168
36. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 35
37. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 32
38. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 39
39. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s.42
40. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s.44
41. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s.46
42. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s. 55
43. Bonuš, F. *Tance,písně a hudba plzeňského kraje*, s.58
44. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 24
45. Traxler, J. *Rukopisné písňové soubory Jana Jeníka z Bratřic*, s. 117
46. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 26
47. Erben, K., J. *Prostonárodní písně a říkadla II*, s. 20
48. Erben, K., J. *Prostonárodní písně a říkadla V*, s. 20
49. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s .41
50. Bradáč, J. *Plzeňské písně*, s. 5
51. Bradáč, J. *Plzeňské písně*, s. 5
52. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 61
53. Český lidový tanec, jenž začíná taneční chůzí
54. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 69
55. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 73
56. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 79
57. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.79
58. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s.95
59. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s..96
60. Bradáč, J. *Sulislavské písně*, s. 3

61. Bílek, K. *Čeněk Holas*, s. 2
62. Hollas, Č. *České národní písně a tance-písně duchovní. Klatovsko a Domažlicko*. s. 96
63. Bílek, K. *Čeněk Holas*, s. 2
64. Pyskofon-speciální pěvecká technika napodobující zvuk foukacích nástrojů
65. Frýda, F. - Metličková, J. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech. In: Západočeský historický sborník 1*, s. 143
66. Ulčová, M. *Moji milí, drazí*, s. 188
67. Špelda, A. *Hudební místopis Plzeňska*
68. Feiferlíková, R. *Oldřich Blecha*, s.73
69. Feiferlíková, R. *Oldřich Blecha*, s.76
70. Feiferlíková, R. *Oldřich Blecha*, s. 109
71. Bradáč, J. *Sulislavské písně*, s. 4
72. Vycpálek, V. *Šedesátiny Jiřího Pomahače*, s. 240
73. Vycpálek, V. *Šedesátiny Jiřího Pomahače*, s. 240
74. Vejvoda, Z. *Plzeňsko v lidové písni I*, s. 148
75. Markl, J. *Plzeňský dudák Zdeněk Bláha*, s. 103
76. Markl, J. *Plzeňský dudák Zdeněk Bláha*, s. 110
77. Frýda, F.- Metličková, J. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech. In: Západočeský historický sborník 1*, s. 168
78. Frýda, F.- Metličková, J. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech. In: Západočeský historický sborník 1*, s. 176
79. Maderová, M.- Mazný, P. *Plzeň očima Ladislava Lábka*, s.21
80. Bělohlávek, M. *Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii. In: Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie VII. K 75. Výročí Národopisného muzea Plzeňska*, s. 69
81. Ulrychová, M. *Rouchové písně na Plzeňsku. In: Minulostí západočeského kraje 36*, s. 289
82. Tento rok záznamu není možný, Karel Rodina (1884-1969)
83. Záznam psaný částečně v německé, částečně v českém jazyce
84. Pojem rejduvačka nejspíše odpovídá výrazu rejdovačka, což je český lidový tanec ve dvoučtvrtečním taktu
85. Tratar- trakař
86. Zásπί- knižní výraz pro zápraží, tj. vyvýšenou plochu (chodník) před vchodem do domu
87. Fotografie byly pořízeny autorkou práce za souhlasu NMP

14 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

14.1 Literatura

1. Bílek Karol. *Čeněk Holas*. Praha: Literární archiv památníku národního písemnictví, 1987.
2. Bonuš, František. *Tance, písně a hudba plzeňského kraje*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955.
3. Bradáč, Jaroslav. *Plzeňské písně*, Praha: Mojmir Urbánek-Lipsko, 1906.
4. Bradáč, Jaroslav. *Sulislavské písně*. Nákladem vlastním, Plzeň, 1908.
5. Erben, Karel, Jaromír. *Prostonárodní písně a říkadla I*. Praha: Panton, 1984.
6. Erben, Karel, Jaromír. *Prostonárodní písně a říkadla II*. Praha: Panton, 1985. ISBN 35- 001- 85
7. Erben, Karel, Jaromír. *Prostonárodní písně a říkadla III*. Praha: Panton, 1986. ISBN 35- 002- 86
8. Erben, Karel, Jaromír. *Prostonárodní písně a říkadla IV*. Praha: Panton, 1987. ISBN 35- 093- 87
9. Erben, Karel, Jaromír. *Prostonárodní písně a říkadla V*. Praha: Panton, 1988. ISBN 35- 012-88
10. Feiferlíková, Romana. *Oldřich Blecha*. Brno: Tribun EU, 2008. ISBN 978-80-7399-553-9
11. Hollas, Čeněk. *České národní písně a tance - písně duchovní, Klatovsko a Domažlicko*. Praha: B. Kočí, 1908.
12. Maderová, Marie- Mazný, Petr. *Plzeň očima Ladislava Lábka*. Plzeň: Starý most, 2003.

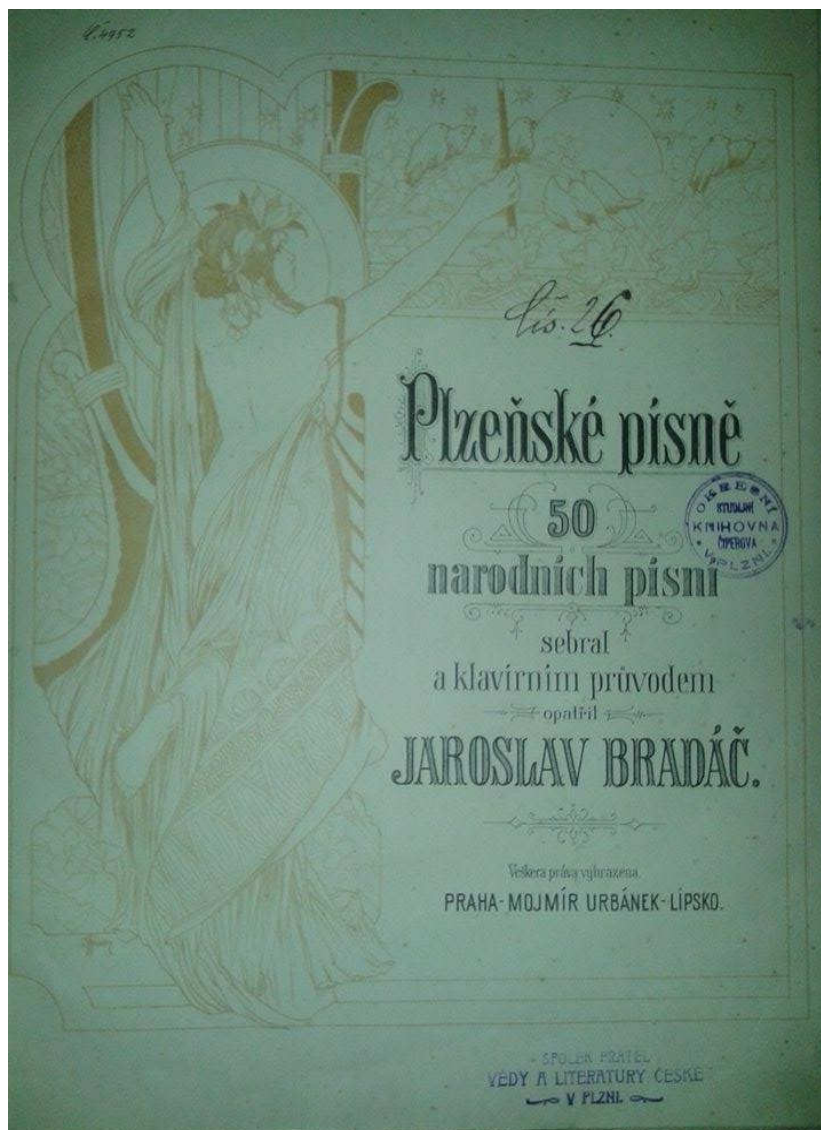
13. Markl, Jaroslav. *Nejstarší sbírky českých lidových písní*. Praha: Editio Supraphon, 1987.
14. Pajer, Jiří. *Svět lidové písně*. Strážnice: Ústav lidového umění, 1989
15. Špelda, Antonín. *Hudební místopis Plzeňska*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969
16. Traxler, Jiří. *Rukopisné písňové soubory Jana Jeníka z Bratřic*. Praha: AUC -Studia ethologica 13, 2005
17. Tyllner, Lubomír. *Úvod do studia lidové písně*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Č. Budějovicích, 1989. ISBN 80-7040-006-4
18. Ulčová, Marie. *Moji milí, drazí*. Plzeň, 1998. ISBN 80-238-3011-2
19. Vejvoda, Zdeněk. *Plzeňsko v lidové písni I*. Praha: Etnol. Ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-87112-52-6.
20. Zídková, Petra. *Sbírka a sběratelé lidových písní a tanců v Čechách*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2003. ISBN 80-7068-174-8.

14.2 Prameny

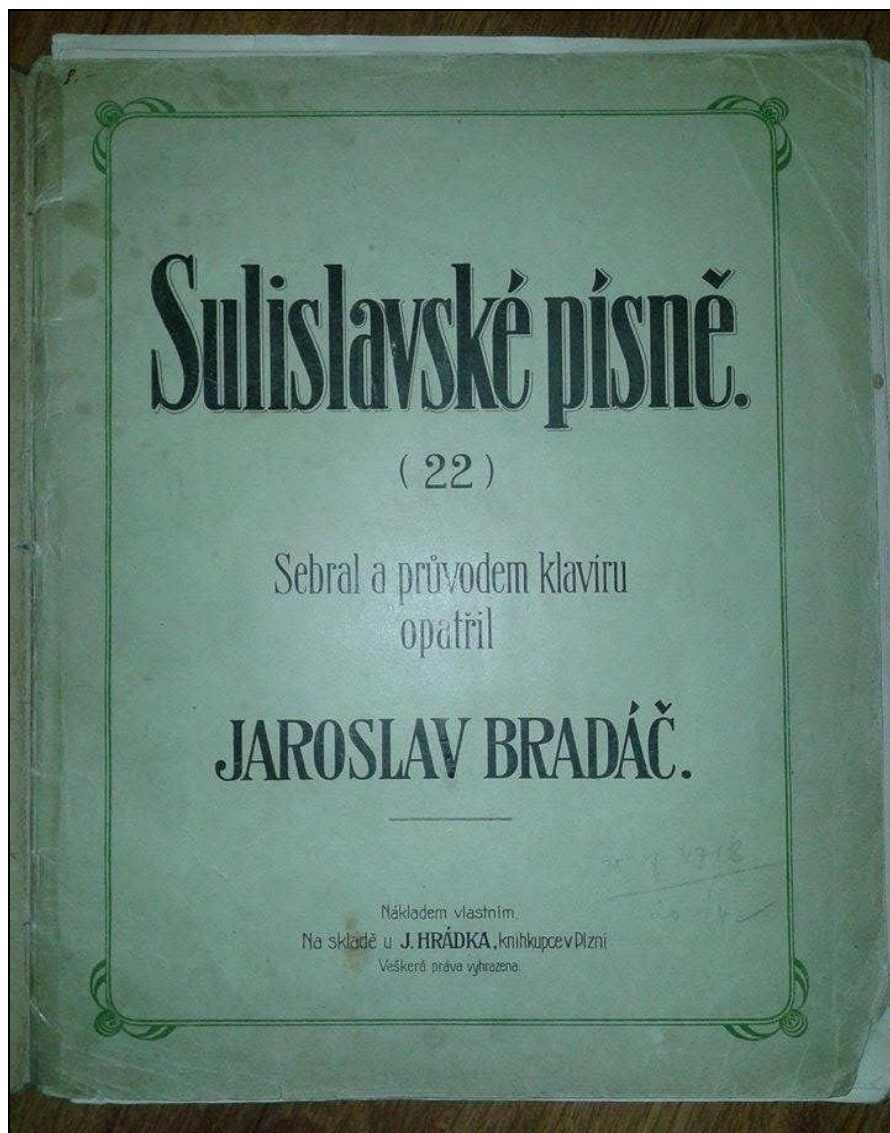
1. Bělohlávek, Miloslav. Význam Ladislava Lábka v plzeňské kulturní historii. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie VII. K 75. Výročí Národopisného muzea Plzeňska*. Plzeň: Západočeské muzeum, 1991.
2. Frýda, František- Metličková, Jarmila. *Plzeňská muzea, střediska hmotné paměti Západních Čech*. In: *Západočeský historický sborník 1*, Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni, 1995.
3. Markl, Jaroslav. *Plzeňský dudák Zdeněk Bláha*. In: *Národopisné aktuality 20*
4. Ulrychová, Marta. *Rouchové písně na Plzeňsku*. In: *Minulostí západočeského kraje 36*. Ústí nad Labem- Plzeň : Arbis International, 2001, s. 265-303
5. Vycpálek, Vratislav. *Šedesátiny Jiřího Pomahače*. In: *Český lid 51*, 1964

15 SUMMARY

The thesis called „ Structural analysis of the song resources deposited in the Ethnography museum of the Pilsen Region“ deals with collecting folk songs. It is conceptually divided into three parts, of which the first one is focused on the origination and development of a folk song around the world and in the Czech Republic, importance of a folk song, its characteristics and instruments used while performing the folk songs in the Pilsen Region. The second part deals with collecting the folk songs in the Pilsen Region, their development and individual personalities. The foundation and development of Ethnography Museum of the Pilsen Region as a place where the collected folk songs are deposited is also mentioned. The third part is practical. It is based on my research performed in the Ethnography Museum in the Pilsen Region. The objective of the thesis was mapping the folk songs collected by Karel Rodina and Marie Ulčová. Based on the research a text incipit catalogue was made which should serve to public as an easy access to the folk songs of the Pilsen Region, which were written down by the above mentioned two collectors and are deposited in the Ethnography Museum of the Pilsen Region archive.

16 PŘÍLOHY⁸⁷**Plzeňské písně sebrané Jaroslavem Bradáčem**

Sulislavské písně sebrané Jaroslavem Bradáčem

⁸⁷ Fotografie byly pořízeny autorkou práce za souhlasu NMP

Katalog lidových písní uložený v archívu NMP

První část katalogu lidových písní v NMP

Česko- německá píseň *Jeníčku, Jeníčku, was hast gemacht*
nalezená v archívu NMP

Název: Jeníčku, Jeníčku, was hast gemacht

Kraj: Plzeň Zápis: Dr. Ulčová-Rodina Literatura: _____

Obec: Plzeň Tekst: _____ Rukopis č. _____

832

Nápěv:

Je-níčku, Jeníčku was hast gemacht že já ne-můžu spát
die ganze Nacht, když já se probudím träumt mir von dir du bist mein
mi-láček du schläfst bei mir!

Zpíval: Kateřina Reichlová, roz. Benešová, nar. 1879 v Plzni

Místo: Plzeň Dat.: 29/11 1955.

Píseň *Zahrádko, zahrádko* sebraná K. Rodinou

Název: Zahrádko, zahrádko, v tobě roste kvítí

Kraj: Plzeň Zápis: K. Rodina Literatura: _____

Obec: Černice Rukopis č. _____

Tekst:

1. Zahrádko, zahrádko,
v tobě roste kvítí,
do našeho okenečka
slunce jasně svítí.
2. Slunce jasně svítí,
hvězda jasná vyšla,
moje ze všech znejmilejší
sama ke mně přišla.
3. Sama přiška ke mně,
stála u postele,
vstávej, vstávej muj Jeníčku,
já sem přišla k tobě.
4. Já vstátí nemohu,
mě hlava moc bolí,
máš-li v ruce bílý šátek,
poď a zavaž mně jí.
5. Bílý šátek vzala,
hlavu zavázala,
ode mne se obrátila,
do pláče se dala.
6. Proč pláčeš, naříkáš,
když mě tu ještě máš,
tenkrát můžeš plakat a sobě
naříkat, naříkat,
až mě neuhlídáš.

Nápěv:

Zahrádko, zahrádko, v to-bě roste kví-tí
do naše-ho o-ke-nečka slunce jasně sví-tí.

V 6. sloce 3. a 4. verš:

tenkrát můžeš plakat a sobě naříkat až mě neuhlídáš.

Zpíval: Martin Matas, výměnkář, ~~18~~ nar. 1874

Místo: Černice Dat: 12. VI. 1941.

Plzeňský tradiční svatební kroj

